

Bakalářská práce

**Televizní krize v kontextu
Opoziční smlouvy**

Television crisis in the context of Opposition treaty

Filip Zajíček

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra žurnalistiky

Vedoucí práce: PhDr. Petr Orság, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Konečný počet znaků: 98 662

V Olomouci dne: 22. června 2015

.....

Filip Zajíček

Tímto bych chtěl poděkovat PhDr. Petru Orságovi, Ph.D., za odborné vedení práce a podnětné připomínky.

Abstrakt:

Analýza politického a společenského kontextu, ve kterém se odehrála krize v České televizi. Pomocí metody sledování procesů práce definuje kauzální mechanismus, kterým je dle závěrů práce propojena politická situace vytvořená tzv. Opoziční smlouvou s průběhem a eskalací institucionální krize v České televizi.

Klíčová slova: média, politika, televizní krize, Opoziční smlouva,

Abstract:

Analysis of the political and social context in which occurred crisis in Czech Television. Using methodology of process tracing defines the causal mechanism which linked political situation created by Opposition treaty with process and the escalation of the institutional crisis in Czech Television.

Key words: media, politics, television crisis, Opposition treaty

Obsah

1. ÚVOD	6
1.1 Metodologie.....	7
1.2 Cíle práce	15
2. CESTA KE KRIZOVÉMU VÝVOJI.....	18
2.1 Volby.....	18
2.2 Uzavření Opoziční smlouvy.....	22
2.3 Vztahy s médii.....	23
2.3.1 ODS a televize Nova	24
2.4 Situace v České televizi	26
2.5 Občanské protesty	27
2.5.1 Dřevíčská výzva	28
2.5.2 Impuls 99.....	28
2.5.3 Děkujeme, odejděte!.....	29
3. ROK 2000 A ESKALACE KRIZE.....	30
3.1 Odvolání Rady ČT	32
3.2 Dušan Chmelíček a nová Rada ČT.....	35
3.3 Opoziční smlouva a průběh krize v České televizi.....	38
3.4 Rada a politické vazby	40
3.5 Krize v České televizi jako celospolečenský problém	42
3.6 Jak s krizí naložit?.....	44
4. ZÁVĚR.....	48
5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	52

1. Úvod

Takzvaná „krize v České televizi“ je jedním z nejzásadnějších mezníků v české novodobé mediální historii. Představovala do té doby bezprecedentní spor mezi zaměstnanci veřejnoprávního média na jedné straně a jejího oficiálního vedení na straně druhé. (Císařová, 2003) Zůstává ovšem otázkou, jak podstatnou roli v této kauze sehrálo tehdejší politické klima. Šlo o dobu, kdy vládl menšinový kabinet prvního polistopadového premiéra z řad sociální demokracie - Miloše Zemana, který byl tolerován největší opozičním subjektem, tedy Občanskou demokratickou stranou, jejímž tehdejším předsedou byl Václav Klaus. (Klíma, 1999) Celý tento vztah fungoval na základě smluvní dohody, které vešla ve známost jako „Opoziční smlouva“. (Tabery, 2008)

Autor této práce předpokládá, že vyvrcholení dlouhodobé institucionální krize ve veřejnoprávní televizi mělo přímou souvislost s tehdeším modelem vládnutí. Tedy s téměř absolutní tolerancí vlády sociálních demokratů opozičními demokraty občanskými. To de facto vedlo k nefunkčnosti institutu opozice a k částečné deformaci politického systému. (Klíma, 1999)

Nestandardnost a negativní vnímání této neformální spolupráce dvou největších stran, z nich každá se nacházela na opačné straně politického spektra, se zrcadlily v poklesu důvěry občanů v demokratické instituce České republiky a v aktivizaci občanské společnosti skrze iniciativy jako „Impuls 99“ nebo „Děkujeme, odejděte“. (Kopeček, 2015) Cílem této práce tedy bude analýza příčinných souvislostí mezi politickou situací v České republice na konci milénia a eskalací krize v České televizi. Otázka, na kterou se tato práce bude snažit odpovědět tedy je, **proč vyvrcholila krize v České televizi právě v období Opoziční smlouvy?**

Ačkoliv v případě televizní krize v ČT šlo, jak již bylo zmíněno výše, o unikátní a pro českou mediální historii zásadní situaci, nebylo toto téma v rámci akademického prostoru dosud dostatečně zpracováno. Výjimku tvoří pouze diplomová práce Lenky Císařové „Kořeny krize v České televizi“ z roku 2003, která se zabývá podrobným popisem důvodů, jež vedly ke vzniku a prohlubování krize v České televizi jako mediální instituci.

Tato práce se tedy bude snažit přinést nové poznatky o tématu a nahlížet na krizi v České televizi z jiné perspektivy. V použitém metodologickém uchopení se bude autor snažit popsat kauzální spojení mezi celkovou politickou situací a eskalací krize ve veřejnoprávním médiu. Chci tak docílit rozšíření znalostí o škále důvodů a mechanismů, které krizi v České televizi zapříčinily a ovlivňovaly.

První kapitola textu se bude zabývat dobovým kontextem Opoziční smlouvy. Zřetel bude brán na situaci ve smluvně-opozičních stranách - tedy v České straně sociálně demokratické a v Občanské demokratické straně. Zaměřím se na jejich vztah a na interakce směrem k veřejnoprávnímu médiu. Půjde mi také o situaci ve společnosti - stručně tedy zmíním i občanské iniciativy, které se v té době objevily.

Další politický kontext - konání zástupců opozičně-smluvních těchto stran v roce 2000 a při eskalaci televizní krize pak budu analyzovat ve druhé kapitole. Konkrétně půjde o to prokázat přítomnost snahy politiků zmíněných stran ovlivňovat dění v České televizi a zasadit je do kontextu doby. Jak vyplývá z předešlého textu, cílem této práce tedy nebude pouhá deskripce konání jednotlivých aktérů krize v České televizi, ale hlubší analýza role politického kontextu.

V závěru se pak pokusím popsat a pomocí verifikace mé hypotézy také dokázat příčinnou souvislost (kauzální mechanismus) mezi tehdejší politickou situací a eskalací krize a podat tak uspokojující vysvětlení celého tohoto fenoménu.

1.1 Metodologie

Pro uchopení fenoménu, jakým jsou události, ke kterým došlo na přelomu let 2000 a 2001 v České televizi, se po základním prozkoumání dostupné literatury nejeví jako vhodné užití standardních výzkumných metod běžných pro výzkum médií a jejich institucí. K tomuto tématu není zpracována téměř žádná odborná literatura a bylo tedy nutné najít způsob, jak použít alternativní zdroje informací, které umožní dospět ke stanovenému cíli, a zároveň si zachovat standardy vědecké práce. Klíčovým se tedy stal výběr vhodné metodologie.

Jak již bylo zmíněno dříve, bude se tato práce snažit analyzovat vztahy a procesy, skrze které politická reprezentace a celková politická situace zapříčinily,

jak předpokládám, eskalaci krize v České televizi. Rozhodl jsem se proto použít metodologii vycházející z anglosaské literatury a v politologii užívanou pod názvem „process tracing“, konkrétně její variantu „explaining-outcome process tracing“¹.

Technika sledování procesu (dále už jen process tracing) slouží ve své základní podobě k identifikaci příčinných mechanismů² spojujících nezávisle a závisle proměnnou. Jedná se tedy o postup, který umožňuje zjistit, jakým způsobem se kauzalita mezi oběma proměnnými projevuje. V tomto případě je tedy proměnná „X“ složena ze složité struktury mocenských aktérů pohybujících se v politické krajině tehdejší doby a proměnnou „Y“ je eskalace institucionální krize v České televizi jako konečný důsledek působení zmiňované proměnné „X“.

Zvolená metoda explaining outcome process tracing se snaží najít uspokojující vysvětlení (minimally sufficient explanation), kterým v poslední části práce de facto odpoví na otázku, proč v konkrétním případě k danému závěru došlo. Ono „uspokojující vysvětlení“ je zde pak chápáno jako takové, které „zohledňuje všechny důležité aspekty dané kauzy a všechny redundantní nechává stranou.“ Snaží se „vysvětlit nevšední a svým způsobem záhadný fenomén“ (Beach & Pedersen, 2013, str. 18) Půjde tedy o hledání vysvětlení faktu, proč institucionální krize v České televizi, která se s personálními a ekonomickými problémy potýkala již dlouho dobu, eskalovala právě v době Opoziční smlouvy. Na rozdíl od předchozích prací týkajících se tohoto tématu, které akcentovaly dění přímo ve veřejnoprávním médiu, bude tento text zohledňovat hlavně dění na politické scéně a ve společnosti jako takové.

V následující části bude zmiňovaná metodologie popsána přesněji a na konci úvodního textu pak stanovím hypotézu, kterou se budu snažit v závěrečné kapitole potvrdit.

Pro transparentnost použitého výzkumného postupu se nyní budu snažit shrnout pojetí process tracingu v jeho variantě explaining outcome process tracing,

¹ V rámci této práce budu pracovat s anglickými termíny, protože česká terminologie u zvolené metodologie zatím neexistuje. Českým ekvivalentem pro „process tracing“ by pak bylo „sledování procesů“ a pro „explaining outcome process tracing“ pak „sledování procesů vysvětlující určitý závěr“. Po konzultaci s vedoucím práce bylo od užívání českých variant upuštěno.

² Dále budu v rámci této práce používat sousloví kauzální mechanismus a příčinný mechanismus k popsání téhož, k zaměňování dochází z pouze stylistických důvodů.

tak jak ji definují Derek Beach a Rasmus Brun Pederson v publikaci *Process-Tracing Methods: Foundations and Guidelines*.

V případě užití této varianty se autor snaží osvětlit vyústění určité historické kauzy. Systematickou prací se pokouší odhalit a analyzovat kauzální mechanismus, a díky tomu podat uspokojující vysvětlení, proč došlo právě k takovému průběhu dané kauzy a právě k takovému závěru. (Beach & Pedersen, 2013)

Kauzální mechanismus definují autoři pro tuto konkrétní metodu process tracingu v širokém pojetí. Souvisí to se specifíčností, která je dána zkoumáním historických událostí, a s nutností zahrnout do prezentovaného kauzálního mechanismu i nesystémové části, které se pak definují jako „specifické pro daný případ“³. (Beach & Pedersen, 2013, str. 19)

Autor tedy připouští, že z příčinných spojení, které se bude snažit v dané kauze najít, nebude možné vytvořit teoretické zákonitosti, které by byly aplikovatelné v jiných případech. Ač je tedy tato práce svým způsobem případovou studií, zkoumaná problematika je tak specifická, že na ni nelze aplikovat standardní výzkumné metody (je vysoce pravděpodobné, že závěry této práce nebude možné zobecnit), a proto je volena metodologie alternativní.

V samotném počátku výzkumu se autor pokusil najít teoretické práce zabývající se fenoménem zvoleného případu. Jak bylo uvedeno výše, zjistil jsem, že nemohou poskytnout dostatečné vysvětlení zvoleného fenoménu, což je ale obvyklé u většiny případů, které jsou pomocí metodologie „explaining outcome process tracing“ zkoumány. (Beach & Pedersen, 2013, str. 19)

Dále je tedy volen induktivní analytický postup. Úsudek na základě indukce je vhodný právě tehdy, pokud jde o dosud málo prostudovanou kauzu nebo fenomén, což je v tomto případě splněno. Svým způsobem jde tedy o detektivní či historiografickou činnost. Budu v rámci textu analyzovat získané informace ve snaze odhalit věrohodný a dostatečně průkazný příčinný mechanismus.

V použité variantě process tracingu se jedná o analýzu, která je ve všech svých aspektech zaměřena pouze na jeden konkrétní specifický případ (eskalaci krize v České televizi). Nejde tedy o snahu, aby byl odhalený kauzální mechanismu

³ Case-specific casual mechanism (Beach & Pedersen, 2013, str. 19)

aplikovatelný obecně na více kauz - ovšem pokud se to podaří, výzkum bude o to úspěšnější. Výsledná příčinná souvislost - kauzální mechanismus - je tedy chápán jako kombinace systematických a nesystematických částí, které dohromady zapříčiňují daný výsledek.

Přestože je v centru mého zkoumání kauza velmi specifická, má tato práce ambici představit v svém závěru alespoň základní hypotézu nastiňující, za jakých podmínek by se daná krize mohla opakovat – a to s důrazem právě na popis daného politického prostředí.

Krátký exkurz, který následuje, vyloží chápání kauzálního mechanismu v této práci. V rámci výzkumu v sociálních vědách definoval Andrew Bennett kauzální mechanismy jako "postupy, jejichž prostřednictvím činitelé s kapacitou ovlivňovat kauzalitu působí v konkrétních souvislostech a přenášejí energii, informaci nebo hmotu na jiné subjekty." (Beach & Pedersen, 2013)

David Waldner definoval mechanismus jako "činitele nebo subjekt, který má schopnost měnit své životní prostředí, protože má konstantní schopnost, skrze kterou v určitých kontextech přenáší buď fyzické síly, nebo informace, jimiž ovlivňuje chování ostatních činitelů či subjektů". Studium kauzálního mechanismu v komplexnějším pojetí metody process tracing explaining outcome umožňuje zkoumat daný mechanismus (příčinnou souvislost) hlouběji a nekončí u pouhého konstatování $X \rightarrow \text{mechanismus} \rightarrow Y$, který pokud není pravidelný – neexistuje. (Beach & Pedersen, 2013)

V případě eskalace televizní krize šlo totiž o unikátní souhrn faktorů v podobě nestandardnosti tehdejší politické situace a zároveň neklidné situace - institucionální krize v České televizi. (Císařová, 2003)

Bude tedy potřeba hloubkového studia mechanismů obsažených v celkové příčinné souvislosti, hlavně pomocí analýzy kontextu celého dění. Díky tomuto postupu získám znalosti, které mi dají možnost danou kauzalitu podrobněji vysvětlit a analyzovat. (Beach & Pedersen, 2013)

V rámci mého výzkumu budou tyto mechanismy dány jednáním aktérů pohybujících se rámci politického kontextu celé krize v České televizi. Budu se tedy zabývat jak jednáním jednotlivých politiků, tak stran jako celku, dále pak vlivem občanských iniciativ a občanských sdružení. Akceptace širšího pojetí

kauzálního mechanismu je tedy pro tuto práci klíčová, protože je tak možné postihnout a využít detaily a informace ze zkoumané kauzy, které by klasický kvalitativní výzkum přehlížel.

Jak vyplývá z předchozího textu, autorovi jde o to vysvětlit a dokázat, jestli jím zkoumané X je dostatečnou nebo podstatnou příčinou Y. Použitá metodologie samozřejmě nepřepokládá, že lze úspěšně analyzovat všechny příčinné procesy v tomto světě, ovšem přítomnost náhody si vysvětluje pouze jako neexistenci vhodné teorie, modelů, měření a dat. (Beach & Pedersen, 2013)

Uchopení mechanismu příčiny a následku je analogické k principu stroje. Každá část kauzálního mechanismu tvoří pomyslné ozubené kolečko, které přenáší dynamickou energii kauzálního mechanismu na další ozubené kolečko, a ve své podstatě všechny přispívají k analyzovanému výsledku. (Beach & Pedersen, 2013)

Toto přirovnání se jeví jako vhodné pro zdůraznění podrobného zkoumání všech detailů dané kauzy – každé malé kolečko mění chod celého stroje.

Efekt některých zdánlivě zásadních a známých událostí může být totiž skrze kauzální mechanismus utlumen a naproti tomu nepatrný detail se projeví například jako spouštěč disproporčně velké změny. Ve zkoumané kauze může být takovým detailem například mimosoudní vyrovnání Vladimíra Železného jako ředitele soukromé televize Nova s tehdejšími předsedou Občanské demokratické strany Václavem Klausem. Ač se zdá, že tento fakt s krizí v České televizi přímo nesouvisí, autor doufá, že v této práci dokáže, že právě takovéto detaily hrály v celé kauze zcela zásadní roli a právě process tracing explaining outcome mu je umožní při analytickém výzkumu použít.

Při komplexním popisu kauzálního mechanismu se dále budu snažit zohlednit a popsat také ty části mechanismu, které sice nejsou samy o sobě dostačující, aby vyprodukovaly daný výsledek Y, ovšem jejich přítomnost je pro daný kauzální mechanismus jako takový nezbytná.

Systémové mechanismy, které se budu snažit vyhledat v dané kauzalitě, rozeberu na konci této části během definování mé hypotézy. Po vymezení toho, co autor chápe pod pojmem kauzálního mechanismu, zde bude stejným způsobem krátce přiblíženo užití konceptu nesystémových kauzálních mechanismů.

Zahrnutí nesystémových mechanismů je nezbytné právě při ambici dojít k uspokojivému vysvětlení daného případu – tyto nesystémové mechanismy jsou pak dále v celkovém kauzálním mechanismu chápány jako „specifické pro konkrétní kauzu“.⁴ Důležitost těchto nesystémových mechanismů dělá z této varianty process tracingu práci analogickou k historické interpretaci událostí. (Beach & Pedersen, 2013)

Přijetí nesystémových mechanismů jako takových ve výzkumu ovšem neznamená, že jsou automaticky důležitější. Je třeba zdůraznit, že ačkoliv je užitá metoda k jejich použití vstřícná, na rozdíl od klasické případové studie by měl mít výzkumník (a stejně tak budu mít i já) na paměti, že je vždy vhodné snažit se zdůrazňovat systémové aspekty daného kauzálního mechanismu. (Beach & Pedersen, 2013, str. 36) V mém případě půjde například o chování jednotlivých členů Rady České televize například v souvislosti s jejich politickou nominací a profesní minulostí - z těchto interakcí nelze vytvořit systémovou zákonitost, ale pro nalezení uspokojivého vysvětlení mnou zkoumané kauzy je nezbytné je zohlednit.

Bude dále důležité definovat kontext eskalace televizní krize, protože příčinný mechanismus, který se snažím u této kauzy nalézt, je jím přímo ovlivněn. Je tedy třeba přesně vymezit časovou dimenzi zkoumaného fenoménu. Proto se, jak již bylo předesláno dříve, věnuji v první kapitole kontextu doby, která předcházela vyvrcholení krize v České televizi, ať už jde o samotné uzavření Opoziční smlouvy či o změny v České televizi jako takové. Druhá kapitola se poté zaměří na události, které se odehrály během roku 2000 a v lednu 2001.

Konceptualizace u metody „process tracing explaining outcome“ začíná zhodnocením dostupného teoretického poznání, které může vést k vysvětlení zkoumaného jevu (eskalace krize). Je třeba posoudit, zda se nejedná o fenomén „něčeho“ – ačkoliv u historické kauzy jde typicky o několik jevů najednou. (Beach & Pedersen, 2013, str. 64) Tato část je ovšem v této práci limitována nedostatkem teoretické literatury na dané téma a o fenoménu ovlivňování veřejnoprávních medií politiky obecně.

⁴ Case-specific mechanism (Beach & Pedersen, 2013, str. 35)

Po tvorbě dané teorie - tedy hypotetického kauzálního mechanismu - musí být empirickým zkoumáním dokázána jeho přesnost. Toho bude dosaženo testováním, zda empirická evidence posiluje, nebo oslabuje přesvědčení o tom, že představené kauzální mechanismy byly v dané kauze přítomny. Process tracing se jako metoda zaměřuje právě na posouzení skutečnosti, jestli hypotetický kauzální mechanismus je v daném případě přítomen, nebo ne. (Beach & Pedersen, 2013, str. 72) K posouzení dojde v samotném závěru práce, protože, jak již bylo uvedeno dříve, nedostatečné teoretické zpracování zkoumaného fenoménu vylučuje vypracování hypotetického kauzálního mechanismu před samotným výzkumem. V závěru této části se alespoň pokusím zevrubně načrtnout které motivy a „procesy“ budu sledovat a vyhledávat.

Jaký typ empirických dat tedy při metodě process tracing explaining outcome výzkumník shromažďuje? V rámci použité metodologie se tyto materiály souhrnně nazývají „kauzální pozorování“⁵ a jsou pak definovány jako „pohled na věc nebo přímo údaj, který poskytuje informaci o zkoumaném kontextu nebo mechanismu a ovlivňuje více či méně celkové uvažování o sledované kauzalitě. Nemusí tak činit jako součást větší a systematické řady pozorování.“ (Beach & Pedersen, 2013, str. 73) Pro zpracovávané téma je důležitá právě poslední věta definice, dokazuje totiž, že při práci na tak specifickém fenoménu, jakým jistě krize v České televizi byla, můžeme použít i informace, které by klasická případová studie pro jejich „nezpracovatelnost“ přehlížela (na rozdíl právě od metodologie process tracing explaining outcome).

Zmíněná *kauzální pozorování* jsou tedy prvotním nezpracovaným materiálem, který se na základě posouzení vhodnosti a po zasazení do patřičného kontextu stává *evidencí*. V rámci metody process tracingu je toto posouzení prováděno díky užití *kontextuálních znalostí* pro případ specifických.

Pak je tedy možno vylíčit proces evaluace symbolicky jako $\mathbf{K} + \mathbf{S} \rightarrow \mathbf{E}$, kde \mathbf{K} je kontextuální pozorování, \mathbf{S} je specifická kontextuální znalost a \mathbf{E} je evidence. Po této evaluaci mohou být empirická data nazývána evidencí, jež pak může být použita pro závěr, který může posílit přesvědčení o přítomnosti hypotetického

⁵ Causal proces observations (Beach & Pedersen, 2013, str. 73)

kauzálního mechanismu a může vést k dostatečnému vysvětlení zkoumané kauzy. (Beach & Pedersen, 2013, str. 82)

Metodologie process tracingu bere v potaz různé druhy důkazů - *evidence*. Ať už se jedná o *statistická data* nebo údaje dokazující, že události probíhaly v určitém sledu, který ovlivňuje jejich interpretaci. Důležité jsou také tzv. *stopy*, jednotlivé údaje, jež samy o sobě dokazují určitou skutečnost. Posledním zdrojem v obecném pojetí metody process tracingu pak jsou *dokumenty* - například zápisy z jednání či audiovizuální záznamy. Zvolená varianta může pracovat i s alternativními druhy důkazů - ve snaze co nejvěrněji rekonstruovat danou historickou událost, a díky tomu tak odhalit kauzální mechanismy v ní obsažené. Z jakých zdrojů a na jaké druhy evidence se tato práce zaměří, bude definováno v závěru úvodní části.

Konečné vyvozování a hodnocení hypotéz je v process tracingu analogické k soudnímu líčení, kdy výzkumník posuzuje úroveň jistoty o existenci kauzálního mechanismu spojujícího X s Y na základě různých druhů důkazů. Díky nim pak testuje přítomnost hypotetických částí kauzálního mechanismu. Může při tom nastat případ, kdy jeden určitý důkaz může sám o sobě přítomnost tohoto mechanismu dokázat. (Beach & Pedersen, 2013, str. 76)

Logika empirického testování je v metodologii process tracingu následující. Pokud předpokládáme, že X způsobuje Y, pak pro všechny dříve hypoteticky definované části mechanismu mezi X a Y musí existovat předpoklad, že po sobě zanechají určitou stopu. K jejímu nalezení dojde jedině tehdy, pokud je velmi pečlivě zformulováno, jaký typ evidence bude při výzkumu zkoumán a hledán. Tato predikce musí být definována způsobem, který zachycuje jak entitu, tak aktivitu, jež je v dané části mechanismu zapojena. (Beach & Pedersen, 2013)

Specifičnost zkoumané kauzy ovšem limituje přesnou definici těchto důkazů, respektive počet hypotetických mechanismů nebude příliš velký. Autor předpokládá, že konkrétnější kauzální mechanismy bude schopen odvodit až na základě výzkumu, jehož cíle budou definovány níže.

Důvody volby dané metodologie pro prováděný výzkum se po tomto vymezení její konkrétní varianty jeví jako zřejmé. Krize v České televizi je jako taková z akademického hlediska málo probádaný fenomén, ať už jde o praktický

výzkum, nebo o ryze teoretické práce. Již jednou zmíněná diplomová práce vymezující kořeny krize a její důvody se například politickým kontextem celé kauzy zabývá pouze okrajově. Autor sám se tak domnívá, že právě zde se otevírá prostor pro další výzkum. Další kapitoly se budou snažit dokázat, že mezi politickou situací a krizí v České televizi existovalo kauzální spojení. Aby bylo možné tento problém uchopit na výzkumné bázi, je nezbytné zvolit výše popsanou alternativní metodu kvalitativního výzkumu. O limitech a specifických faktorech zvolené metodologie se zmiňuji v závěru této části textu.

Proč autorovi připadá důležité zkoumat vztah českých politiků k veřejnoprávnímu médiu a problémy s tím spojené, může doložit například na poznámce francouzského politologa Jacquese Rupnika o faktu, jak čeští politici mylně chápali a chápou pojem regulace. Na západ od nás se v té souvislosti hovoří o snaze nastavit pravidla pro nezávislost zpravodajství. Regulace neznamená tedy, že politici budou regulovat média (jejich obsah), jak si mylně vykládají čeští zákonodárci, ale že naopak musí legislativně garantovat jejich nezávislost. (Hvížd'ala, 2003)

1.2 Cíle práce

Jak již bylo v předchozím textu uvedeno, v případě krize v České televizi, která kulminovala na přelomu let 2000 a 2001, jde z odborného hlediska o teprve částečně probádaný fenomén. Výjimku tvoří pouze diplomová práce Lenky Císařové, jež se snažila najít kořeny krize v České televizi.

Bylo již zmíněno, že ve snaze pokrýt výrazněji míru vlivu politického prostředí na samotnou eskalaci krize v ČT, je výzkumná otázka položena takto: **Proč vyvrcholila krize v České televize právě v období Opoziční smlouvy?**

Cílem této práce je pak podat dostatečně uspokojivé vysvětlení celé kauzy a provést analýzu přítomných kauzálních mechanismů. Protože neexistuje literatury, která by poskytovala teoretické zázemí pro tvorbu hypotetických mechanismů přítomných v kauze, je možné v této fázi provést pouze jejich zevrubné vymezení:

- Politické prostředí, tak jak ho zde v textu budu rozebírat, tvoří svým jednáním výhradně politici a na ně napojené ekonomické struktury.

Pod pojmem politik chápu volené zástupce, kteří mají díky své pozici možnost ovlivňovat mediální legislativu a dění ve společnosti jako takové. Zkoumat tedy budu politické aktéry, jedince a instituce, kteří mají vliv na politický proces a na řešení nastolených problémů. Půjde především o poslance, a zvláště pak o ty, kteří byli členy stálé mediální komise pod vedením Ivana Langera. Dále mě budou zajímat členové vedení zmiňovaných stran jako osoby, které ovlivňují celkové postoje a chování této velké skupiny politiků. Dohromady totiž tvoří ona „kolečka“ kauzálního mechanismu mezi politickou situací a televizní krizí. Politici budou rozdělení podle stranické příslušnosti.

- Pomyslná teoretická osnova kauzálního mechanismu vychází z principu institucionálních a psychologických kauzálních mechanismů. (Beach & Pedersen, 2013, str. 53) Předpokládám, že se představitelé politických stran snažili využít existujících institucí (tedy výhradně Rady ČT) a na základě neoficiálních pravidel jejich fungování jimi manipulovat. Stejně tak využívali velké sněmovní koalice garantované v určitých situacích Opoziční smlouvou. K tomu byli vedeni racionální snahou získat voliče a touhou mít možnost prezentovat volně své představy, jak by měla společnost fungovat – to vše jim mělo zajistit servilní veřejnoprávní médium. (Henretty, 2009, str. 37) Reakce v podobně institucionálních kroků provedených v době krize je tak podle autora úzce spojena s psychologickými motivy politiků, kteří tak reagovali nejprve na kritické reportáže veřejnoprávního média a později na odpor občanů vůči jejich krokům směrem k České televizi. Jako další motiv je pak brán v úvahu ekonomicko-politický tlak ze strany představitelů soukromé televize NOVA, v jejímž přímém zájmu bylo zdiskreditovat dominantní veřejnoprávní médium v očích koncesionářů – diváků.

Autor si uvědomuje limity této osnovy a doufá, že bude moci kauzální mechanismus a jeho části po nashromáždění plánované evidence přesněji definovat. Hlavní hypotéza, na jejímž základě bude po ukončení kauzálního pozorování vytvořen finální kauzální mechanismus, je tedy vymezena takto:

- Předpokládám, že politická situace vytvořená Opoziční smlouvou a její aktéři zapříčinili eskalaci krize v České televizi a že mezi těmi to dvěma jevy lze načrtnout příčinnou souvislost – kauzální mechanismus.

Operacionalizace:

- Budu zkoumat, jak se v období Opoziční smlouvy dvě největší politické strany, tedy Občanská demokratická strana a sociálně demokratická strana, projevovaly směrem k veřejnoprávnímu médiu. Půjde mi o vliv těchto stran na Jednání Radu ČT, jednak na příslušnou mediální legislativu. Zaměřím se tedy na příslušná rozhodnutí poslanecké sněmovny a jednání stále mediální komise pod vedením Ivana Langera. Budu se snažit zmapovat nejen politický prostor a politickou kulturu, ve které se televizní krize odehrála, zohledňovat budu například i vliv občanských iniciativ na veřejný prostor.

Pro zmapování vyvrcholení krize použiju jako zdroje informací jednak dobové dokumenty (zápisy z jednání Rady ČT, stenografické záznamy z jednání Poslanecké sněmovny, videodokumenty atd.), jednak hloubkové rozhovory s aktéry krize, které nashromáždila ve své diplomové práci Lenka Císařová. Dále pak také politologické práce vzniklé na téma Opoziční smlouvy a knihy publicistů⁶. Oslovil jsem ještě vždy jednoho publicistu ke každé ze zkoumaných stran (ODS a ČSSD), abych tak získal více kontextových znalostí. Podrobný seznam primárních i sekundárních zdrojů bude uveden na konci práce. Chci zde také rovnou předeslat, že při shromažďování kontextových znalostí jsem od začátku čerpal a budu čerpat z týdeníku Respekt a internetového deníku Britské listy. Informace získané z těchto zdrojů ovšem беру pouze jako vodítka při vykreslování kontextu zkoumané kauzy. Jelikož oba zdroje tvořily názorové protipóly, považuji tento postup za obhajitelný.

⁶Například práce Jiřího Pehe a Erika Taberyho

Závěrem je potřeba dodat, že si uvědomuji limity, jež můj výzkum i v rámci použité alternativní metodologie, kterou process tracing je, má. Jedná se ovšem o jedinou metodu, která dovoluje uchopit dané téma a zmapovat tak vliv politického prostředí na eskalaci krize v České televizi. Doufám, že informace, které se mi díky tomuto přístupu podaří nashromáždit, vyváží nedostatky v samotném užití metody, jež mohou při zkoumání takto specifických historických kauz vzniknout.

2. Cesta ke krizovému vývoji

Analýza a popis dobového kontextu, ve kterém se odehrála krize v České televizi, musejí začít už v roce 1998, protože právě v této době došlo k zásadním politickým zvrátům, které výrazně formovaly podobu politické situace na přelomu let 2000 a 2001. Proto je nutné zabývat se vznikem Opoziční smlouvy a prvními léty jejího fungování zevrubně. Pro pochopení logiky tehdejšího politického prostoru a jeho aktérů je tento historický exkurz nezbytný.

Nejprve budou krátce zmíněny předčasné volby v roce 1998. Poté následuje část o situaci ve dvou největších politických stranách, tedy ODS a ČSSD, a o uzavření Opoziční smlouvy. Dále uvedu podstatná fakta o vztahu zmiňovaných stran k médiím. Navazuje shrnutí situace v samotné České televizi před eskalací krize a pro vykreslení dobové nálady ve společnosti budou zmíněny i nejvýznamnější občanské iniciativy tehdejší doby.

2.1 Volby

V roce 1998 čekaly Českou republiku předčasné volby a kampaň byla velmi vyhrocená a tvrdá. Zdálo se nepravděpodobné, že se dvě největší politické strany za několik měsíců spojí, aby vytvořily „stabilní politické prostředí“. (Kopeček, 2015) V rámci analýzy a popisu politické situace a kontextu se tedy budu zabývat výhradně postoji a kroky Občanské demokratické strany a České strany sociální demokratické.

Občanští demokraté se podle svého předsedy Václav Klause měli stát jedinou „pevnou hrází“ proti nebezpečí vlády sociálních demokratů, která by

skončila čistkami na úřadech a znárodněním. (Tabery, 2008) Václav Klaus pak doufal, že po volbách bude moci vytvořit koalici s KDU-ČSL a Uníí svobody⁷. (Kopeček, 2015)

V období před volbami ODS trpěla značnou ztrátou důvěry u voličů⁸ a část jejich významných členů odešla do nově vznikající Unie Svobody. Václavu Klausovi se ale podařilo zmobilizovat kolem sebe zbylé členy občanských demokratů a potvrdil tak svou roli lídra strany. V užším vedení se za ním semkli hlavně mladší představitelé této největší strany na pravici - jako například Ivan Langer, Petr Nečas nebo Jan Zahradil. (Balík, 2006) Jeho kritici se domnívají, že někde zde přestal Klaus být schopen jakékoliv sebereflexe svého politického jednání. (Pehe, 2010)

Sociální demokracie si od voleb v roce 1998 slibovala velké vítězství a její předseda Miloš Zeman investoval do kampaně velké množství energie. Celou republikou cestoval v oblíbeném autobuse „Zemák“ a neustále opakoval příběh o „vytunelované a spálené zemi“. (Kopeček, 2015)

V případě sociálních demokratů je dobré si připomenout konkrétní mediální kauzu, která se objevila v českém veřejném prostoru těsně před volbami. Šlo o případ Bamberk. Ten výrazně formoval vnímání České televize u sociálních demokratů a hlavně u Miloše Zemana. (Kopeček, 2015), (Rozhovor autora s Petrem Holubem) Pro potřeby kontextové analýzy následuje pouze krátká rekapitulace tohoto případu.

V roce 1998 odvysílala Česká televize v pořadu Nadoraz reportáž o tom, že Miloš Zeman odjel v roce 1995 už jako předseda ČSSD se svým stranickým zástupcem Karlem Machovcem do německého města Bamberk. Zde měl jednat o nabídce čechošvýcarského podnikatele Jana Vízka, který měl slíbit straně několik set milionů korun a kompromitační materiály na vládní strany ODS a ODA.

⁷ Václav Klaus ovšem neskrýval své antipatie ke straně, jež byla z velké části tvořena bývalými členy ODS, kteří odešli po tzv. Sarajevu. (Kopeček, 2010)

⁸ ODS významně poškodil skandál okolo falešných sponzorů stranického financování, tato kauza vedla k pádu druhé vlády Václava Klause. (Kopeček, 2010) Od roku 1997 byli také občanští demokraté mnohem kritičtější vůči veřejnoprávní ČT, protože se dle jejich názoru, přidala na stranu jejich kritiků. (Tabery, 2008, str. 203)

Výměnou pak měl být Vízkovi poskytnut vliv na chod země a výběr některých ministrů. (Kopeček, 2015, str. 43), (Tabery, 2008, str. 27)⁹

Ačkoliv Miloš Zeman celou záležitost popřel, kauza zahýbala českým veřejným prostorem. Výpovědi jednotlivých sociálních demokratů se v této věci značně lišily a jen díky rétorickým schopnostem předsedy Zemana se podařilo skandál odsunout do pozadí. (Tabery, 2008, str. 30)

Detaily této kauzy se ovšem v mé práci nemohu zabývat. Podstatné je, že bamberská aféra přinesla do Česka podezření, že předseda druhé nejsilnější strany vycestoval ze země, aby se pokusil získat kompromitující materiály na své konkurenty, a za to je teoreticky ochoten poskytovat posty ve státní správě (tento fakt Miloš Zeman nepopíral). Do politiky tak podle pozorovatelů českého politického prostředí „vstupují špinavé praktiky, které se v příští vládě stanou normou.“ (Tabery, 2008, str. 27) A co je nejpodstatnější - Česká televize jako veřejnoprávní médium začíná budit nevoli i u sociálních demokratů. (Rozhovor autora s Petrem Holubem), (Kopeček, 2015), (Tabery, 2008)

Miloš Zeman se po této kauze snažil strhnout pozornost na jiné téma. Objevovaly stále nové konspirační teorie a kufříky plné důkazů, které měly potvrzovat snahy Jana Rumla (dřívějšího ministra vnitra, předsedy US, vyvolat v zemi politický převrat. Unie svobody byla také jednou ze stran (spolu s republikány, komunisty i občanskými demokraty), se kterou si sociální demokraté zakázali vytvořit nový vládní kabinet. (Tabery, 2008, str. 31)

Co se týče situace okolo možných budoucích vládních partnerů dvou velkých stran zmíněných výše, postačí stručné shrnutí. Unie svobody promarnila ve volbách svůj potenciál a nedokázala se zformovat jako nový silný subjekt na pravici. Lidovci pak vsadili na fakt, že pro své voliče představují ono „menší zlo“ než volba ODS či ČSSD, jednociferného výsledku nad pět procent se jim tedy podařilo dosáhnout vcelku jednoduše. (Kopeček, 2015)

Samotný výsledek voleb umožňoval sestavení dvou kabinetů. Na jedné straně pravicové vlády vedené ODS v koalici s KDU-ČSL a US, která by měla

⁹ Pokud se některá podstatná informace objevila ve více zdrojích, budu je uvádět takto za sebou.

většinu 102 hlasů. Na druhé pak levostředového kabinetu v čele s ČSSD a KDU-ČSL s US, jenž by sněmovnu opanoval 113 mandátovou většinou. (Klíma, 1999)

Obě tyto varianty se ale později ukázaly jako neprůchodné. Pravicová koalice měla už od samého začátku vyjednávání malou naději na vznik. Jednak proto, že prezident Václav Havel pověřil sestavováním vlády Miloše Zemana jako vítěze voleb a předseda ČSSD měl tedy právo na první pokus o sestavení vlády. Zadruhé - koalici s občanskými demokraty vyloučil jako první možnost předseda lidovců Josef Lux s odkazem na požadavek, že není možná „bez změny politiky ODS“. (Kopeček, 2015)

Pro analýzu dobového kontextu zde zkoumané kauzy a pozdější vývoj je důležité konání Miloše Zemana. Sociální demokraté měli velký zájem na tom, aby vláda s nimi v čele vznikla. Bylo by to totiž poprvé od sametové revoluce v roce 1989, kdy by v České republice vládl levicový kabinet. Problém ale spočíval v osobních antipatiích - hlavně mezi předsedou Unie svobody Janem Rumla a Milošem Zemanem. V předchozím období se vzájemně napadali a hlavně Miloš Zeman útočil před volbami na Jana Rumla velmi nevybíravým způsobem.

Unionisté proto i přes velmi velkorysé nabídky¹⁰, které Zeman vůči svým potencionálním partnerům učinil, do vlády se socialisty odmítali vstoupit. (Kopeček, 2015) Sestavování jakékoliv vládní formace pak komplikoval také nulový koaliční potenciál komunistů, kteří ale byli v poslanecké sněmovně značně početnou silou. (Klíma, 1999) Těsně po volbách to tedy vypadalo, že se funkční vládu sestavit nepodaří.

¹⁰ V rámci jednání byla jedna z možností i varianta, kdy by Miloš Zeman ve vládě vůbec nebyl a premiérem ČR by se stal předseda lidovců Josef Lux. (Kopeček, 2010, str. 72)

2.2 Uzavření Opoziční smlouvy

S řešením této komplikované situace pak nakonec přišly dvě nejsilnější strany – tedy občanští a sociální demokraté. Sociální demokracii se podařilo vytvořit menšinovou vládu v čele s Milošem Zemanem jako premiérem. Její existence byla ovšem přímo závislá na podpoře největší opoziční strany - tedy občanských demokratů. Politolog Michal Klíma tuto situaci definoval později jako „tichou velkou koalici“. (Klíma, 1999)

Ve známost se ovšem tato oficiální dohoda Miloše Zemana a Václava Klause dostala jako „Opoziční smlouva“. (Tabery, 2008) K jejímu podpisu došlo ve středu 9. června roku 1998 a její plný název zní „Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice uzavřená mezi Českou stranou sociálně demokratickou a Občanskou demokratickou stranou“.

Tento politický „pakt“ umožnil vítězi voleb roku 1998 - sociální demokracii - vládnout, výměnou za což získala ODS jako druhá strana ve volbách podíl na moci. (Kopeček, 2015) Ať už šlo o vysoké ústavní funkce, konzultace, ústavní změny (přechod na většinový volební systém) nebo právo sestavit vládu v případě volebního vítězství. (Klíma, 1999)

Mocenská účelovost tohoto „politického handlu“ (jak o něm hovořili jeho odpůrci) se pak skrývala za smluvní fráze, jako jsou právě „vytvoření stabilního politického prostředí“, „zájem zachovat základní demokratické principy“, „odpovědnost za postavení ČR ve světě“, „posílení významu výsledků soutěže politických stran“. (Klíma, 1999)

Podle politologa Jiřího Pehe šlo „o jakési tunelování demokracie“. Smlouva totiž de facto stvořila mimoparlamentní mechanismus rozhodování o důležitých věcech. Nebyla jen dohodou mezi dvěma stranami, z nichž jedna vládne a druhá předstírá, že je opozicí, ale dohodou mezi dvěma autoritativními vůdci.“ (Pehe, 2010, str. 118) Pro mnoho dalších kritiků je smlouva do dnešních dnů nedemokratickým instrumentem, který „důsledně navazoval na ducha normalizační éry.“ (Klíma, 1999), (Kopeček, 2015)

Jacques Rupnik zase míní, že tímto rozhodnutím dali tehdejší lídři dvou největších stran společnosti jasně najevo, jak funguje arogance moci. Ačkoliv se proti sobě v předvolební kampani vymezovali a ideologické hráze mezi nimi se zdály nepřekonatelné, dokázali se po volbách spojit. „V podstatě vyslali vůči občanům zprávu o tom, že vy si můžete volit, jak chcete, ale my si to potom tady spolu v tichosti dohodneme podle našich představ a zájmů.“ (Kudrna, 2007)

Zdánlivě konstruktivní dohoda, jejíž varianty se objevují často i v zahraničí, se v českém prostředí ukázala jako prvek značně destrující demokracii. Podle svých kritiků tato smlouva, která zajišťovala vládě Miloše Zemana de facto neodvolatelnost¹¹, podpořila bujení všech negativních jevů, kterým byly země postkomunistického regionu nuceny na konci devadesátých let čelit. (Klíma, 1999)

Jde o například rozsáhlou korupční a klientelistickou síť, nežádoucí sociální inženýrství (založené na ideologických předsudcích), přílišnou politizaci státní správy nebo aktivity směřující k odstranění politických konkurentů – tedy malých stran spojených do Čtyřkoalice a prezidenta republiky Václava Havla jako významného politického hráče. (Klíma, 1999), (Kopeček, 2015)

V obou velkých stranách se také špatně prosazovala vnitřní demokracie a nefungovaly samoregulační mechanismy – třeba výměna elit. Zvláště pak ve vládnoucí sociální demokracii nebyl prostor pro jakoukoliv kritiku vedení a nedocházelo tak k žádné sebereflexi ani ze strany premiéra Miloše Zemana a jeho týmu. (Kopeček, 2015), (Tabery, 2008), (Rozhovor autora s Petrem Holubem)

Pro pochopení politického prostředí, ve kterém probíhala televizní krize, byl tento podrobnější rozbor a analýza vzniku Opoziční smlouvy nezbytné. Jednotlivé kauzy a další vývoj této smluvní dohody ovšem takto podrobně mapován nebude.

2.3 Vztahy s médii

Nutné je však shrnout postoje opozičně-smluvních stran k médiím. Většina novinářů se stavěla k Opoziční smlouvě už od začátku negativně, velmi intenzivně také byli propíráni například Zemanem navržení ministři už při samotném

11 Druhá největší strana v Poslanecké sněmovně se zavázala, že za žádných okolností nevyvolá hlasování o nedůvěře vládě. (Kopeček, 2015)

sestavování vlády – třeba ministr zahraniční Jan Kavan. Média nejvíc kritizovala průběh největšího volebního „lákadla“ ČSSD – tedy akce „Čisté ruce“. (Kopeček, 2015, str. 103)

Je těžké zhodnotit, zda byla dobová protivládní ofenzíva médií oprávněná nebo nikoliv, měla ovšem jeden důležitý efekt. Miloš Zeman se před rokem 1998 jako faktický lídr opozice snažil udržovat dobré vztahy s novináři, po nástupu do premiérské funkce ovšem nastala rychlá změna. Lidové noviny si například vysloužily od premiéra České republiky označení „nejhloupější deník, který lže, kudy chodí“, z Mladé fronty Dnes se stal „prolhaný deník“ a týden Respekt byl „obyčejnou žumpou“. (Tabery, 2008), (rozhovor autora s Petrem Holubem)

Ve svých výrocích byl Zeman někdy ještě důraznější, třeba když o žurnalistech hovořil jako „o hyenách, které je zapotřebí zničit ohněm i mečem“. Zemanův negativní vztah k médiím se stupňoval kvůli zveřejňování stále nových kauz spojených s jeho vládnutím nebo třeba s osobou jeho šéfredaktora Miroslava Šloufa. (Kopeček, 2015)

2.3.1 ODS a televize Nova

Pro pochopení dobového kontextu, v jakém se zrodila a probíhala krize v České televizi, je nutné se podrobně podívat na vztah Občanské demokratické strany a největší komerční televizní stanice tehdejší doby - televize Nova.

Nova se těšila velkému zájmu veřejnosti, a tak politici napříč velkými stranami zavírali oči nad porušováním podmínek, za kterých byla vysílací licence stanici udělena. (Císařová, 2003) Skrze rozhodnutí svého ředitele Vladimíra Železného porušovala televize Nova dokonce i tehdejší zákony. Ať už šlo o přerušování filmů reklamou, kdy místo toho, aby byla stanice sankcionována, docházelo ke změnám daných zákonů. Objevilo se i propojení Novy s komerční rozhlasovou stanicí Rádio Alfa, které Vladimír Železný otevřeně přiznal v pořadu *Volejte, řediteli*. (Tabery, 2008)

Když se proti této nezákonné koncentraci mediální moci rozhodla zasáhnout Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, zabránili jí v tom členové poslanecké komise pro sdělovací prostředky. Vladimír Železný také začal nepřímo spolupracovat s druhou soukromou televizní stanicí Prima. Její ředitelkou se stala

totiž v roce 1997 bývalá ředitelka výroby a techniky na Nově Kateřina Fričova. Obě stanice pak začaly například ve stejné době vysílat reklamu.¹² (Tabery, 2008)

Tento krátký exkurz do historie největší komerční televize České republiky slouží jako úvod k popisu jejího vztahu se stranami Opoziční smlouvy. Právě ten je pro tuto práci velmi podstatný. Pro popis složité situace kolem televize Nova a jejího převzetí Vladimírem Železným od americké společnosti CET 21 (za což Česká republika později v mezinárodní arbitráži zaplatila deset miliard korun) zde ale není prostor. (Tabery, 2008) (rozhovor autora s Jindřichem Šídlem)

Důležitý pro tuto práci je ovšem vztah mezi Vladimírem Železným a Václavem Klausem. Mezi těmito muži totiž fungovalo od roku 1998 neoficiální mocenské spojení. V roce 1998 totiž vznikla mimosoudní (neveřejná) dohoda TV Nova s Václavem Klausem, která reagovala na vymyšlenou informaci této televize v době kolem sarajevského atentátu. Předseda ODS si měl podle odvysílané reportáže nechat ze stranických peněz postavit vilu ve Švýcarsku. Tato zpráva v danou chvíli velmi přispěla k vyhocení „antiklausovských“ emocí. Po zmiňované mimosoudní dohodě se ovšem soukromá televize chovala k ODS prokazatelně vstřícněji, což se naplno potvrdilo hlavně v kampani v roce 2002. (Kopeček, 2015), (Tabery, 2008)

Televize Nova tvořila přes osobu svého ředitele Vladimíra Železného mediální „krytí“ Opoziční smlouvě a jejím stranám (hlavně ODS). Občanská demokratická strana měla tedy eminentní zájem na tom, aby tato komerční stanice prosperovala a udržela si na mediálním trhu dominanci nad veřejnoprávní Českou televizí. (Tabery, 2008), (Rozhovor autora s Jindřichem Šídlem) Tu údajně považoval předseda ODS Václav Klaus za jakýsi hybrid už z její podstaty - Klaus jako politik nikdy nepochopil, co se za touto „veřejnoprávností“ má skrývat a myslel si, že jako médium Česká televize vždy hájí něčí zájmy - myšleno politické zájmy. (Pehe, 2010),(Rozhovor autora s Jindřichem Šídlem) Sám proto raději

¹² Je třeba poznamenat, že v druhé polovině devadesátých let ještě neměla většina občanů možnost volit mezi jinými kanály, než byly veřejnoprávní ČT 1 a ČT 2 a dále komerční Nova a Prima.

protěžoval skrze vliv své strany i svůj osobní soukromá média, které jej dle jeho mínění podporovaly.¹³

2.4 Situace v České televizi

V roce 1998 kromě předčasných voleb došlo k jiné zásadní události, která výrazně poznamenala pozdější krizi v České televizi. Ivo Mathé neuspěl po šesti letech vedení ČT v konkurzu na generálního ředitele.

Většina tehdejších členů Rady České televize se shoduje na tom, že Mathé byl výraznou osobností, dokázal televizi vnitřně stabilizovat¹⁴ a také odolával politickým tlakům, které se od samého začátku fungování veřejnoprávní instituce objevovaly. Během jeho ředitelského období ovšem také přišly problémy, které sloužily jako základ pro vypuknutí krize v České televizi. Ať už šlo o nedostatečnou organizační strukturu¹⁵ nebo o špatnou komunikaci mezi ředitelem a politiky, kteří tvorbou nových zákonů rozhodovali o provozním systému televize veřejné služby. (Císařová, 2003, str. 49)

Tehdejší radní, zvolení ještě podle politického klíče z roku 1997,¹⁶ vybrali jako nástupce Mathého zaměstnance české pobočky BBC Jakuba Puchalského, kterému bylo pouhých 28 let. Ten se nedokázal vypořádat jednak s tím, že přichází do České televize zvenčí, a pak také s nedostatkem manažerských dovedností. Jak už bylo zmíněno - Česká televize jako opravdový institucionální "kolos" fungovala na neformálních vazbách mezi jednotlivými osobnostmi a ty nového generálního ředitele nerespektovaly. (Císařová, 2003, str. 74)

¹³ Kromě TV Nova například deník SUPER (Tabery, 2008)

¹⁴ ČT řešila při vzniku soukromé televize Nova zásadní problém. Do komerční stanice totiž odešlo kvůli výhodnějším platovým podmínkám množství zaměstnanců. Jiný problém pak spočíval ve financování televize. Dále existovaly potíže s financováním nové „veřejnoprávní instituce“ atd. Všechny tyto problémy dokázal alespoň z počátku svého ředitelského období Ivo Mathé řešit. (Císařová, 2003)

¹⁵ Fungování celého vedení České televize a producentů skupin bylo založeno z velké části na síle osobnosti generálního ředitele Iva Mathé. Po jeho odchodu tento systém přestal fungovat. (Císařová, 2003)

¹⁶ Rada ČT se tehdy skládala ze tří zástupců ODS, tří ČSSD, dvou lidovců a jednoho zástupce ODA (Kolektiv, 2003).

Jakub Puchalský nedokázal změnit malou efektivitu vnitřní komunikace a dopouštěl se i mnohých dalších chyb.¹⁷ Tlak na Puchalského vyvíjela také Rada České televize a ten pak sám v prosinci roku 1999 rezignoval. Obdobím, kdy byl generálním ředitelem České televize nástupce Jakuba Puchalského - Dušan Chmelíček, se budu zabývat v následující kapitole, protože jeho odvolání už přímo souvisí s eskalací krize v České televizi.

Během konce 90. let se tedy veřejnoprávní médium potýkalo hned s několika problémy. Nejvýraznějším ovšem byl pouze jeden - špatně nastavená institucionální pravidla uvnitř České televize. Většina vazeb v rámci vedení, producentského týmu a redaktorů byla spíše založena na autoritě osoby Iva Mathé a jemu loajálních kolegů než na daných normách. Po jeho neúspěchu ve volbě se tedy celý systém těchto osobních vazeb zhroutil a objevily se kořeny samotné krize. (Císařová, 2003)

Pro další kontextovou analýzu a shromáždování evidence nutné k vytvoření závěrečného kauzálního mechanismu považuji za podstatná právě fakta uvedená v předchozí části, ve které bylo stručně shrnuta situace okolo působení a odvolání generálního ředitele Iva Mathé a role Jakuba Puchalského. Uváděné skutečnosti v rámci mé analýzy nalezené evidence vedou k potvrzení skutečnosti, že uvnitř samotné České televize byla personální krize patrná už před obdobím Opoziční smlouvy. V rámci dalšího postupu v této práci se budu snažit dokázat, že zásadní impuls pro eskalaci této krize, přišel ze strany politiků - a to později, v roce 2000.

2.5 Občanské protesty

Masivní demonstrace, které se udály během krize v České televizi, nebyly první aktivitou občanské společnosti během období Opoziční smlouvy. Už během prvních měsíců fungování kabinetu sociálních demokratů se začali intelektuálové a opoziční aktivisté ve veřejném prostoru projevovat. V následující části textu připomenu nejpodstatnější iniciativy tohoto charakteru. Těmto iniciativám je nutné se alespoň krátce věnovat, protože na jejich základě se později formovala občanská

¹⁷ Jako například odvysílání seriálu „Třicet případů majora Zemana“ nebo nedotažené změny ve vedení zpravodajství České televize. (Císařová, 2003)

opozice vůči krokům Rady ČT a politiků v době eskalace krize v České televizi – tedy v prosinci 2000. Pro pochopení dobového kontextu je tedy jejich alespoň základní rozbor nutný, jejich existence totiž prokazuje stupňující se napětí ve společnosti a postupem času narůstající nevoli směrem k Opoziční smlouvě.

2.5.1 Dřevíčská výzva

První takováto aktivita se zrodila během březnu 1999 v kruhu lidí, scházejících se v Dřevíči na Křivoklátsku u bývalého Havlova kancléře Karla Schwarzenberga. Jednalo se výhradně o ekonomy a v textu této iniciativy šlo tedy hlavně o výzvu k liberálním ekonomickým reformám a k vůbec ke kritické debatě o stavu země. (Kopeček, 2015), (Tabery, 2008)

2.5.2 Impuls 99

Čtyři měsíce po Dřevíčské výzvě se objevila iniciativa Impuls 99, které také vznikla na základě debatního setkávání několika intelektuálů a osobností veřejného života. Objevil se tak další text, který analyzoval dobovou situaci a výsledky vládnutí kabinetu Miloše Zemana. Tentokrát byl ovšem zdůrazňován neutěšený stav politické kultury.

Šlo o „apel na řešení reálných problémů země a ne pouze mocenských her“ a „výzvu k dialogu s občany a občanskými institucemi jako jsou odbory, církve, univerzity a profesní organizace“. Podle iniciátorů bylo třeba obnovit „důvěru občanů v politické strany a demokratické instituce“ a zastavit „korupci, pohrdání právem“ a zavést „nový politický styl a kulturu“. Podstatné také bylo, že se signatáři obávali, že Česká republika má neustále nižší šance vstoupit do EU. (Tabery, 2008)

Autoři výzvy se snažili o jakési symbolické navázání na tradici Charty 77. Byla tedy vytvořena instituce mluvčích, kterými se stali Jiří Pehe, Tomáš Halík a Jana Šmídová.

Je pravdou, že v okurkové sezóně se z iniciativy Impuls 99 stala nejviditelnější mediální událost. Nepřerostla však v žádné masové hnutí a z veřejného prostoru brzy zmizela. (Kopeček, 2015, str. 149)

2.5.3 Děkujeme, odejděte!

Vhodné načasování ovšem měla poslední z významných iniciativ občanské společnosti před eskalací televizní krize. Akce „Děkujeme, odejděte!“ byla v mobilizaci velké části veřejnosti úspěšná. Jednak tomu přispěla její razance, která byla dílem několika studentských vůdců¹⁸ z listopadu 1989, a pak také její symbolické načasování na desáté výročí listopadu 1989. (Tabery, 2008), (Kopeček, Deformace demokracie? , 2015)

V textu této výzvy byla kritizována: „arogance politické moci...poškození obrazu země v zahraničí...a obnovený pocit beznaděje a vnitřní emigrace u velké části společnosti“. Jako hlavní viníci této neutěšené situace byli jednoznačně identifikováni Václav Klaus a Miloš Zeman. Byli vyzýváni k tomu aby „v zájmu této země odstoupili“. Organizátorům šlo „o návrat morálky, slušnosti a politické korektnosti a humanistické orientace politiky.“ (Kopeček, 2015, str. 149)

Pod iniciativu se podepsalo několik desítek tisíc lidí a vrcholem mobilizační vlny se stal pátek 3. prosince 1999. V tento den se na Václavském náměstí odehrála demonstrace připomínající svou atmosférou sametovou revoluci - přišlo na ni podle některých odhadů až osmdesát tisíc lidí. Zazněl zde již zmiňovaný požadavek na odstoupení předsedů ODS a ČSSD, kteří byli označeni za největší viníky „hluboké mravní, sociální, politické a ekonomické krize“, ale také výzvy k vypovězení Opoziční smlouvy, k demisi Zemanovy vlády a k vypsání předčasných voleb. Volání po „slibu vnitřní slušnosti každého z nás“ pak umocňovalo moralizující rozměr celé výzvy. (Kopeček, 2015)

Po této velké demonstraci ovšem síla iniciativy zeslábla a jako její hlavní problém se ukázala neschopnost a nemožnost¹⁹ nabídnout kromě odmítání politiků a Opoziční smlouvy pozitivní vymezení a konkrétní politickou alternativu.

Na všechny výše uvedené akce reagovala kritizovaná politická reprezentace stejně. Ať už jde o politiky Občanské demokratické strany nebo sociálních demokratů, všichni se shodně postavili proti jakékoliv kritice svého dosavadního politického snažení. Jejich reakce by se dala shrnout do výroku: "Nemluvte,

¹⁸ Nejviditelnější byli Martin Mejstřík, Igor Chaun a Šimon Pánek. (Kopeček, 2015)

¹⁹ Iniciátoři až na výjimky odmítali vstoupit do politiky. (Kopeček, 2015)

neohrožujte demokracii, a pokud něco chcete, založte si stranu.“ (Kopeček, 2015) (Tabery, 2008)

Všechna tato vzednutí občanské společnosti a hlavně akce Děkujeme, odejděte! měla důležitý vedlejší efekt. Ačkoliv byla zejména poslední iniciativa zaměřena proti Opoziční smlouvě, spolu s ostatními protesty ji paradoxně pomohla utužit. (Kopeček, 2015)

Došlo k tomu jednak posílením sounáležitost Zemana a Klause a také, což bylo velmi důležité – mezi občanskými demokraty vedla občanská nespokojenost k oživení ducha „sarajevského ohrožení“. Strana se tak uzavřela před veřejnou i vnitřní kritikou do jakéhosi mentálního bunkru. Sociální demokraté se pak ústy svého předsedy nehodlali vzdát „davům na náměstích“.

V rámci této kapitoly jsem se snažil analyzovat a shrnout události a fakta, která považuji v daném období k pochopení politického prostředí, které vedlo k eskalaci krize v České televizi v roce 2000, za zásadní. Zda tyto skutečnosti podporují dříve předeslanou hypotézu, zhodnotím v samotném závěru této práce.

3. Rok 2000 a eskalace krize

Analytické zkoumání politického prostředí a jeho vlivu na situaci v České televizi je třeba začít cestou k eskalaci krize už na začátku roku 2000. V této době totiž strany, které uzavřely Opoziční smlouvu, posílily vzájemné politické spojení. Důvodem další společné dohody dvou největších stran v Poslanecké sněmovně se stala neschopnost vlády Miloše Zemana prosadit rozpočet na rok 2000. Občanští demokraté odmítali návrh tohoto rozpočtu podpořit a premiér Zeman nedokázal najít podporu ani u jiných stran ve sněmovně. (Kopeček, 2015, str. 157)

Řešením se stal dodatek k Opoziční smlouvě nazvaný Václavem Klausem Toleranční patent. Ačkoliv o něm špičky obou stran vedly v prvním lednovém týdnu bouřlivá jednání, podle vyjádření tehdejšího prvního místopředsedy ČSSD Vladimíra Špidly nikdo nepochyboval, že nakonec dojde k dohodě. Její obrysy už před začátkem jednání nastínily kuloární debaty Miloše Zemana a Václava Klause. Jednání tak měla rychlý spád a v pátek 14. ledna byla oznámena obecná shoda na

pěti dodatečných Opoziční smlouvy. Veškeré dohody popoháněla potřeba schválit státní rozpočet a ten ODS bez tolerančního patentu odmítala podpořit. (Kopeček, 2015), (Tabery, 2008)

Pro potřeby mé analýzy není nutné zabývat se podrobnostmi této dohody, proto budou nastíněny pouze stručně. Výměnou za schválení státního rozpočtu na rok 2000 dostali občanští demokraté například příslib nezvyšování schodků veřejných financí nebo zastavení růstu veřejných výdajů. Podstatnou také byla dohoda na změně volebního zákona, která měla poměrný volební systém zakotvený v Ústavě ČR značně deformovat většinovými prvky.²⁰ Došlo by tak značnému oslabení malých stran a posílení dvou těch systémově největších. Toleranční patent také počítal s omezením pravomocí prezidenta republiky.

Ačkoliv se většinu uvedených návrhů nepodařilo realizovat, podstatné je, že tato dohoda utužila spojení ODS a ČSSD. Je třeba říci, že název „toleranční“ je zavádějící, protože občanští demokraté se nezavázali, že budou vládu jen tolerovat. Byla totiž de facto uzavřena dohoda na konkrétních parlamentních hlasováních. (Kopeček, 2015), (Tabery, 2008), (Rozhovor autora s Petrem Holubem)

Negativní reakce vůči této dohodě projeví jak členové Čtyřkoalice, tak řada vlivných intelektuálů. Například prezident Václav Havel v této věci řekl, že dohoda znamená hrozbu „dalšího zmrtevování politické scény.“ (Kopeček, 2015, str. 159) (Tabery, 2008)

Uzavření této dohody vyvolalo ovšem nevoli i uvnitř obou velkých stran. Zvláště pak v sociální demokracii vzbudila velkou kritiku dohoda na společné reformě volebního systému.²¹ Z předsednictva ČSSD také odstoupila za velkého mediálního ohlasu místopředsedkyně Petra Buzková.

Podle novináře Petra Holuba, se právě v této době rozhodlo o tažení proti veřejnoprávní televizi. Poté co si strany Opoziční smlouvy rozdělily posty ve správních radách a dále zkonkretizovaly svoji další spolupráci v rámci tolerančního patentu, měly podle něj zájem na svázání České televize, která je na rozdíl od

²⁰ Tato změna byla poté úspěšně napadena prezidentem republiky u Ústavního soudu. (Kopeček, 2015)

²¹ Někteří představitelé sociální demokracie se obávali, že kvůli jejich vládní roli jejich strana příští volby prohraje a tato prohra bude díky volební reformě o to výraznější. (Tabery, 2008),

komerční Novy nepodporovala a informovala o kauzách a problémech spojených s oběma velkými stranami.²²

Konkrétní snahu politiků o to začít boj proti České televizi samozřejmě není možné doložit. Lze ovšem dokázat počátky politizace institucionální krize v České televizi, která v tomto médiu panovala, jak už bylo zmíněno, od odvolání generálního ředitele Ivo Mathé. Prvním z těchto pomyslných milníků vedoucích k eskalaci krize bylo odvolání Rady ČT předsedy Jana Jiráka.

3.1 Odvolání Rady ČT

Po odstoupení Jana Puchalského z postu generálního ředitele České televizi začala Rada České televize pod vedením mediálního teoretika Jana Jiráka s hledáním jeho nástupce. V této době se množily spekulace, že je rada pod politickým vlivem, výběr nového ředitele proto tedy postupoval rychle. Rada se tak snažila veřejnosti dokázat, že nebude čekat na dohody stranických sekretariátů. Dále se pak radní obávali, že se situace v televizi bude jen zhoršovat, protože Jan Puchalský měl zůstat na postu generálního ředitele až do jmenování svého nástupce. (Císařová, 2003)

Formou výzvy bylo vypsáno výběrové řízení, které nakonec vyhrál dosavadní šéf oddělení strategického rozvoje ČT Dušan Chmelíček. Tehdejší členové rady Jan Jirák a František Schildberger však sdílejí přesvědčení, že největší politickou podporu měl jiný kandidát - manažer Telecomu Kamil Čermák. Zde se ukázalo, že rada samotná má také svůj zájem, kterým byla snaha ukázat „schopnost zvolit nového ředitele“. Dušan Chmelíček tak pak de facto vyhrál jako kandidát, který vadil všem nejméně, ale nebyl tou nejlepší volbou. (Císařová, 2003, str. 186)

Den po Chmelíčkově nástupu ovšem rezignovali tři členové rady - jmenovitě Alena Kinclová, Václav Erben a František Schildberger, ve stejný den také složil funkci předseda rady Jan Jirák.²³ Jeho nástupce Vladislav Kučík vydržel necelé dva měsíce. Poslanecká sněmovna totiž 10. března 2000 zbylých šest členů Rady ČT

²² Fakt, že komerční televize Nova byla nakloněna stranám Opoziční smlouvy, se objevuje ve všech autorech zkoumaných publikacích a shodli se na ní dále i oba oslovení publicisté.

²³ Rada prý přestávala pro své kroky cítit politickou podporu. (Císařová, 2003), (Tabery, 2008)

odvolala. Tato událost je pro celkovou analýzu a popsání příčinné souvislosti velmi podstatná, budu se jí proto v následující části věnovat podrobněji. (Císařová, 2003)

Radu České televize mohla dle tehdejšího platného zákona Poslanecká sněmovna odvolat, pokud dvakrát během půl roku poslanci konstatují, že Česká televize neplní své poslání dané zákonem. V tomto případě ovšem došlo k tomuto konstatování dvakrát během jediné schůze. Takové jednání je například podle předsedy předchozí Rady ČT Jiřího Grygara nelegitimní a nezákonné.

Podle něj k závěru, že Česká televize neplní svoji veřejnoprávní funkci, nemohou poslanci dojít během jednoho zasedání. Rada tak nemá stanovenou půlroční lhůtu, kdy může zareagovat na první výtku a vše se pokusí napravit. Podle něj byl tento postup politickým nátlakem a manipulací s radou. (Císařová, 2003)

Konkrétní jednání o tomto rozhodnutí se v Poslanecké sněmovně neslo v duchu opozičně-smluvní spolupráce.²⁴ Přímo z tohoto jednání budu citovat pouze některé projevy, abych demonstroval principy, na kterých rozhodování o mediální problematice uvnitř Poslanecké sněmovny fungovalo. Za mediální komisi vystoupili poslanec Miroslav Kučera z ČSSD a zástupci ODS Petr Benda a Kateřina Dostálová. Ti dokonce nepovažovali za nutné, aby přítomným poslancům vysvětlili podrobně důvody, které je vedou k dvojímu konstatování, že Česká televize neplní své zákonem dané poslání. Když vystoupil zástupce lidovců Cyril Svoboda s poznámkou, že by bylo vhodné vyslechnout před hlasováním i názor členů Rady ČT, byl jeho návrh zamítnut. Poslanci Čtyřkoalice také už tehdy upozorňovali, že takové odvolání Rady ČT nevhodné.

„Odvolávat Radu České televize, resp. spustit mechanismus jejího odvolání znamená do budoucna ohrozit její nezávislost. Znamená to závažný precedens. Znamená to, že příští rada, kterou snad Poslanecká sněmovna zvolí lépe než minulou, se bude ve svém příštím rozhodování ohlížet na aktuální většinový politický názor v této sněmovně. Podle mého soudu toto není dobře. Podle mého soudu je toto mnohem horší než všechny výtky, které zde zazněly na adresu současné Rady České televize,“ konstatoval v rozpravě předseda klubu US Miroslav Mynář.

²⁴ Stenografický zápis z jednání 22:schůze PSP ČR z 10. března 2000

Ministr kultury Pavel Dostál za ČSSD tehdy vystoupil sice s podporou odvolání dosavadní rady, ale varoval před tím, co se následně stalo realitou. „Ano, já souhlasím, odvolejme slabou a bojácnou radu, která neumí přesvědčit management České televize, že veřejnoprávnost není vysílání názorů, které konvenují redaktorům České televize, anebo vysílání názorů, které jsou jenom jejich názory. Odvolejme radu, která neumí zajistit vyvážené a všestranné vysílání, kterak to stanovuje příslušný zákon o České televizi. Odvolejme tuto slabou radu, ale vytvořme prosím podmínky pro zvolení rady odborně zdatné, silné a nezávislé.“

Už v této době tedy muselo být podle uvedených vyjádření mnohým poslancům jasné, že odvoláním dosavadní Rady ČT situaci ve veřejnoprávním médiu neuklidní. Za jejich počínáním nebyla ani snaha zvolit do příští rady silné a nezávislé osobnosti, o kterých mluvil ministr kultury Dostál. Kandidáti, kteří byli zvoleni později 13. dubna na schůzi Poslanecké sněmovny, byli vybráni výhradně na principu politického klíče - a dominovali mezi nimi zástupci stran Opoziční smlouvy.

Politické nominace sice nebyly žádnou novinkou, ale v kombinaci s bezprecedentním odvoláním minulé rady šlo o kroky, které měly dle mnou získaných kontextových znalostí během samotné eskalace krize velké následky.

Rada ČT tak začala být další kontrolním orgánem, ve kterém si strany Opoziční smlouvy rozdělily křesla, což svým způsobem potvrzuje již uvedená slova publicisty Petra Holuba o tom, že se strany rozhodly „rozporcovat vliv“ v další instituci.²⁵ Nikdo z nově zvolených radních neplatil za mediálního experta a nešlo z velké části ani o významné osobnosti veřejného života. U jejího předsedy byl překvapivý i jeho věk - tedy pouhých dvacet pět let.

V nové Radě České televize tedy zasedl jako předseda politolog Miroslav Mareš (nominován ODS) a členové – šéfredaktor revue Proglas Miroslav Mikš (nominován ODS), majitelka penzionu Jana Dědečková (nominována ODS), spisovatel a scénárista Václav Erben, který už byl v předcházející radě (nominován ČSSD), přírodovědec Petr Hájek, evangelický duchovní Miloš Rejchrt, který byl

²⁵ Tento názor sdílí ve své knize také i Erik Tabery. Autor sám chápe, že jde o příliš radikální tvrzení, která nebude možné zcela potvrdit. Je ovšem průkazné, že opozičně-smluvní „étos“ dělení moci se ve volbě nové Rady ČT odrazil.

v předchozí radě nominován za ODS (nyní US) a divadelník a redaktor katolického rádia Proglas Pavel Kabzan (nominován KDU-ČSL). V květnu ještě přibyl Jiří Kratochvíl a v červenci spisovatelka Marcella Marboe-Hrabincová (oba nominováni ČSSD).

V další části textu se budu zabývat interakcemi mezi touto novou Radou ČT a generálním ředitelem Dušanem Chmelíčkem.

3.2 Dušan Chmelíček a nová Rada ČT

Dušan Chmelíček byl od počátku svého výkonu funkce generálního ředitele pod velkým tlakem. Jednak bylo třeba, aby ve veřejnoprávním médiu stabilizoval personální situaci, a také musel řešit závažné ekonomické otázky. (Císařová, 2003) Do ředitelského křesla přišel s projektem, který obsahoval mnoho konkrétních závazků, jež chtěl během působení ve funkci plnit i konkrétně stanovenými daty. Přes hodnocení kladů a záporů dosavadního způsobu vedení České televize šlo také o ambiciózní vize, které měly změnit legislativní ukotvení veřejnoprávního média a jeho ekonomickou a personální strukturu.

Většinu z těchto kroků ovšem Dušan Chmelíček nestihl uskutečnit nebo s nimi vůbec nezačal. Například hned po jeho nástupu dostali zpátky své funkce někteří manažeři z éry Iva Mathé, šance na nějakou změnu koncepčního vedení televize však byla minimální. Efektem ovšem bylo jeho pozitivní vnímání zaměstnanci ČT. Například producenti České televize vyzdvihovali jeho snahu nechat si radit od profesionálů a nový generální ředitel byl podle nich velmi korektní. (Kopeček, 2015)

Jako generální ředitel se tedy Dušan Chmelíček ocital často ve vleku různých tlaků proto, že se rozhodoval často na základě snahy dostat na svou stranu zaměstnance České televize a odbory, často ovšem nedokázal čelit ani jiným mocenským tlakům, nešlo tedy prokazatelně o tak silnou ředitelskou osobnost, jakou byl Ivo Mathé.²⁶ (Císařová, 2003)

²⁶ Například když kvůli stížnosti společnosti Sazka pozdržel vysílání kritické reportáže pořadu Klekáníce.

Nová Rada ČT byla od svého zvolení s Dušanem Chmelíčkem v konfliktu. Od počátku dávali někteří její členové jasně najevo, že oni by jej jako ředitele rozhodně nikdy nevolili. Pozicí generálního ředitele také otrásaly spekulace o zasahování politiků do vysílání.²⁷ (Císařová, 2003)

Další velmi podstatou kauzou byl skandál týkající se loterijní společnosti Sazka. Ta patřila k největším zadavatelům reklamy v České televizi. Ostravské studio ČT o této společnosti natočilo reportáž, kde se hovořilo o jejích korupčních praktikách; celkově vyzníval tento pořad pro Sazku velmi nelichotivě. Chmelíček pak vysílání této reportáže dost nešikovným způsobem zastavil. Podrobnosti této kauzy ovšem nejsou pro mou práci podstatné. (Císařová, 2003)

Nezbytné je uvést, že díky rozhodnutí Dušana Chmelíčka se poprvé do struktur České televize dostal jeho budoucí nástupce Jiří Hodač. 17. dubna jej Dušan Chmelíček jmenoval do nově vytvořené funkce ředitele zpravodajství. Jiří Hodač tak měl nově na starosti Redakci zpravodajství a Redakci sportu a publicistiky. (Kolektiv, 2003)

V té době se zdálo, že jde o chytrý tah, protože Jiří Hodač se jevil jako profesionál a byl dlouholetým zaměstnancem BBC. Chmelíček také doufal, že tímto rozhodnutím dostane novou Radu ČT na svou stranu. (Císařová, 2003), (Tabery, 2008)

Hodač ovšem svoji manažerskou funkci nedokázal zvládnout. Členové redakcí si stěžovali na špatnou komunikaci - se svými podřízenými komunikoval hlavně pomocí e-mailů. V prostředí České televize, kde spousta věcí fungovala na základě osobních vazeb, nemohl takovýto styl řízení uspět. Hodač sám si pak stěžoval na nemožnost prosazování formálních pravidel - nedokázal ale přijmout neformální normy fungování redakce zpravodajství. (Císařová, 2003)

Už v červnu 2000 se množila veřejná podezření, že Hodač je pod vlivem občanských demokratů - například když odvolal z postu moderátora pořadu V pravé poledne Romana Proroka a jako jeho nástupce zvolil Antonína Zelenku, který byl členem ODS (tuto skutečnost ale tajil). Tentokrát se Dušan Chmelíček za svého ředitele zpravodajství postavil.

²⁷ Generální ředitel měl například telefonicky hovořit s Václavem Klausem (Císařová, 2003), (Tabery, 2008)

Kauza Prorok ovšem vedla k odstoupení šéfredaktora zpravodajství Zdeňka Šámala a hlavně k odporu většiny redakce a pracovníků zpravodajské sekce vůči Jiřímu Hodačovi. Až do konce svého působení nedokázal Jiří Hodač přesvědčit členy redakce, aby jeho představy o tvorbě zpravodajství v České televizi naplňovali. (Císařová, 2003) Nakonec sám odstoupil v srpnu 2000 s odůvodněním, že už necítí podporu ani ze strany generálního ředitele Dušana Chmelíčka. (Kolektiv, 2003)

V srpnu také radní z ODS Jana Dědečková poprvé navrhla odvolání Dušana Chmelíčka z postu generálního ředitele. Rada tentokrát rozhodla o přesunutí toho bodu na některé z dalších jednání. (Kolektiv, 2003) Situace mezi generálním ředitelem a Radou ČT se na podzim sledovaného roku dále vyostřovala. Paradoxně k tomu nevedl postup Dušana Chmelíčka v kauze spojené s loterijní firmou Sazka, Rada ČT hlavně ostře kritizovala diskuzní pořad Naostro, způsob jakým zpravodajství informovalo o zasedání Mezinárodního měnového fondu a Světové banky a také údajnou tendenčnost celého zpravodajství. Česká televize tak podle Rady ČT přestávala plnit své poslání veřejnoprávního média. (Kolektiv, 2003)

Na začátku listopadu se Dušan Chmelíček znovu pokusil zvrátit negativního průběh svého působení ve funkci generálního ředitele ČT jmenováním tzv. Poradního sboru České televize. Ten tvořilo patnáct osobností, například Jiří Stránský, Josef Jařab, Jiří Bartoška, Jacques Rupnik, Petr Weigl, Ludvík Vaculík, Ladislav Smoljak a další. Generální ředitel měl s těmito lidmi konzultovat novou programovou koncepci České televize. (Kolektiv, 2003)

Jmenování sboru ovšem Rada ČT chápala jako obcházení svých pravomocí. (Císařová, 2003) Tento krok tedy nevedl k uklidnění krize v České televizi, ale naopak ji dál eskaloval. Ve stejnou dobu Rada ČT konstatovala, že generální ředitel svým postupem v kauze Sazka ohrozil nezávislost ČT a zpochybnil její veřejnoprávní funkci. (Císařová, 2003)

Celé toto období se i dále neslo v duchu vzájemného obviňování mezi Radou ČT a generálním ředitelem Dušanem Chmelíčkem. Jádrem sporu pak bylo hlavně financování České televize. Koncesionářské poplatky totiž nebyly navyšovány ani o inflaci, a finanční situace televize se tedy zhoršovala. Chmelíček se snažil napětí, které v důsledku problému s financemi v televizi vznikalo, mírnit

štedrou finanční politikou. Rozpočet na rok 2001 počítal dokonce s půlmiliardovým schodkem, který měly pokrýt rezervy z minulých let. (Císařová, 2003), (Kolektiv, 2003), (Kopeček, 2015), (Tabery, 2008)

Druhý týden v prosinci 2000 tak přichází pro zkoumaný fenomén zlomové rozhodnutí. Rada České televize odvolala z funkce generálního ředitele Dušana Chmelíčka a vyhlásila na jeho místo výběrové řízení. Rada poukazovala na neochotu Chmelíčka hledat úspory a také na neplnění jeho původního projektu, se kterým vyhrál konkurs. (Kolektiv, 2003)

Odvolání Chmelíčka se jeví vlastně jako logický postup, kdy Rada ČT jako vrcholný kontrolní orgán vedení České televize odvolala ředitele, který se z jejího pohledu jevil nekompetentním. Tento krok ovšem probudil obrovské množství nevole, jak mezi laickou, tak i odbornou veřejností a donutil zaměstnance ČT vstoupit do stávký. Tento legální krok legálně zvolené rady způsobil dle mé hypotézy následnou lavinu právě proto, v jakém kontextu a za jakých politických podmínek se odehrál. Dokázat tuto podmíněnost bude mým cílem hlavně v samotném závěru práce, další fakta z kontextuálního pozorování, jež mi k tomuto závěru také mají dopomoci, budou uvedeny v následující části.

3.3 Opoziční smlouva a průběh krize v České televizi

V předchozí části textu jsem popsal pouze chronologický přehled dění v České televizi během roku 2000. V následující části je mým záměrem zasadit toto dění do politického kontextu. Zabývat se budu nejprve stručně situací v samotných politických stranách, dále pak jejich vlivem na Radu ČT. V druhé půli pak rozeberu samotnou eskalaci krize a zapojení občanských iniciativ do ní – tedy to, jak se z institucionální krize v České televizi stalo celonárodní politikum.

Dění na politické scéně během roku 2000 značně ovlivnilo následné chování obou největších politických stran, tedy ČSSD a ODS během eskalace televizní krize v prosinci 2000 po odvolání Dušana Chmelíčka. Před analýzou vlivu zmiňovaných stran na Radu České televize následuje shrnutí momentů z tohoto roku podstatných pro naši kauzu.

Sociální demokracie během roku 2000 začínala naplno pociťovat negativní dopady Opoziční smlouvy a také tzv. „faktorů Šlouf“, tedy působení Miroslava Šloufa – šéfa poradců premiéra Miloše Zemana. Postupně tak tato strana prohrála senátní i krajské volby. V obou naopak slavila úspěchy Čtyřkoalice, která se snažila udělat z voleb plebiscit o Opoziční smlouvě – jedním z předvolebních hesel této formace bylo „Konec vlády růže s ptákem.“. (Kopeček, 2015), (Tabery, 2008), (Rozhovor s Petrem Holubem)

Hlavně krajské volby na podzim 2000 měly dalekosáhlé dopady. V sociální demokracii se začínalo jasně formovat křídlo, které si debakl spojovalo právě s fungováním Opoziční smlouvy. Této skupině sociálních demokratů začínal také silně vadit již zmiňovaný Miroslav Šlouf. Občanští demokraté naopak v krajských volbách zvítězili a v Opoziční smlouvě se ještě víc takzvaně „zabydleli“. (Kopeček, 2015)

V oblasti médií byla z obou smluvněopozičních stran jednoznačně aktivnější ODS. Nešlo jen o fakt, že jeden z jejích místopředsedů, Ivan Langer, vedl Stálou komisi pro sdělovací prostředky, z dílny poslanců občanských demokratů také pocházely veškeré kroky týkající se odvolání Rady ČT Jan Jiráka. Poslanci této strany byli také nejaktivnějšími řečníky v době projednávání těchto bodů v Poslanecké sněmovně. Ve zmiňované mediální komisi se kromě Ivana Langera projevovali výrazně také Kateřina Dostálová a Marek Benda (oba za ODS), společně s nimi pak poslanec za ČSSD Miroslav Kučera. Ten byl sice v rámci stranické hierarchie sociálních demokratů nevýznamným hráčem, ale důležité bylo, že jednal v naprostém souladu s poslanci ODS. Mezi nejaktivnější politiky ODS ve věci České televize patřil již zmiňovaný předseda Stálé komise pro sdělovací prostředky - Ivan Langer.²⁸ (Tabery, 2008),

O rozporuplnosti této komise, která se zdá být zakořeněna už z doby jejího založení, tvrdí bývalý předseda Rady České Televize Jiří Grygar toto: „Problém začal potom, když to byla Poslanecká sněmovna, protože ta si dokonce zřídila tu Stálou mediální komisi. Po celý život si budu pamatovat, když nás poprvé...pozvali na schůzi té mediální komise...ti prostě na mě tam hulákali, no...jako na

²⁸ Zápisy z jednání Stále komise pro sdělovací prostředky Poslanecké sněmovny ČR

pohůnka... Prostě to bylo naprosto neuvěřitelné, jak se chovali i po té formální stránce příšerně a jak dávali najevo teda naprostej despekt vůči tý naší radě.“ (Císařová, 2003, str. 177) Jiří Grygar dále hovoří i o skutečnosti, že členové této komise protežují soukromé televize na úkor veřejnoprávního média.

Ivan Langer se také netajil podporou snahy zprivatizovat Českou televizi. Často se opakovala i jeho kritika diskuzních pořadů veřejnoprávního média, které podle něj nebyly vyvážené, ani objektivní. (Tabery, 2008)

Stejně kriticky se pak vyjadřovali další členové komise z ODS. Například poslanec Petr Plesa uvedl mimo jiné toto: „Česká televize odsouvá objektivitu a vyváženost zpravodajství na druhou kolej. Směřují jasně do bulváru. A to je špatně.“ (Tabery, 2008, str. 203)

3.4 Rada a politické vazby

Jak již bylo zmíněno, radě pod vedením Miroslava Mareše dominovali zástupci stran Opoziční smlouvy a vztahy těchto radních zejména s politiky z mediální komise byly prokazatelně velmi úzké. Spjovaly se tak nekompetentnost a politický vliv.

Nejvýrazněji ze všech radních se projevovala majitelka penziónu Jana Dědečková nominovaná ODS a členka této strany. Svou agilitou a častým vystupováním v médiích zastínila ostatní členy rady i předsedu Mareše.²⁹ Pro pozorovatele dění v radě bylo překvapením, jak se Jana Dědečková v mediální problematice a hospodaření televize dokázala tak rychle zorientovat, patřila totiž k nejhlasitějším kritikům ekonomických opatření Dušana Chmelíčka.

Jak později sama přiznala, se všemi podklady i postřehy jí pomáhal po svém odvolání z postu ředitele zpravodajství Jiří Hodač. Nijak se také netajila se schůzkami s poslankyní ODS Kateřinou Dostálovou, což vysvětluje jejich schodu na celkovém hodnocení debatních pořadů České televize a kritiku pořadu Naostro. Objevily se také spekulace, že Jana Dědečková dostávala ekonomické analýzy

²⁹ Je příznačné, že bilanční článek v Lidových novinách vydaný v roce 2010 označuje jako předsedkyni právě Janu Dědečkovou.

hospodaření České televize od Jany Bobošíkové a redaktorů Britských listů Jana Čulíka a Petra Peciny.³⁰ (Tabery, 2008)

Potvrzené jsou také úzké kontakty jiných radních s politiky. Podle výpisů z telefonických hovorů radních (které zveřejnil časopis *Respekt*) volal předseda předsedy rady Miroslav Mareš (nominovaný za ODS) během prosince Ivanu Langerovi celkem stoosmatřicetkrát. Radní Jiří Kratochvíl (nominovaný za ČSSD) pak zatelefonoval poslanci Miloslavu Kučerovi stotřiatřicetkrát.

Nelze s jistotou prokázat, v jaké míře ovlivnily politické tlaky směrem k Radě samotnou volbu nového generálního ředitele České televize. Z kandidátů měl prý největší politickou podporu ODS dosavadní ředitel brněnského studia Zdeněk Drahoš.³¹ Sociální demokracie zase prosazovala Kateřinu Fričovou. Když Rada České televize zvolila 20. prosince i bez předloženého projektu Jiřího Hodače, byl to pro odbornou, politickou a laickou veřejnost šok. (Čálek & Špaček, 2004)

Jak již bylo zmíněno, Hodač už během svého působení na postu ředitele zpravodajství budil podezření, že je názorově spřízněn s ODS, i když sám tvrdil, že „*Podtrženo sečteno, jen gauner může tvrdit, že by bylo možné mě politicky zkorumpovat.*“ (Císařová, 2003, str. 109)

V kontrastu s tímto prohlášením jsou hned první Hodačovy kroky ve funkci generálního ředitele. Ty totiž jenom prohlubovaly podezření o jeho politické zaujatosti a stupňoval se tak odpor jak zaměstnanců České televize, tak široké veřejnosti.

Jedním z takových rozhodnutí bylo například jmenování Jany Bobošíkové do funkce ředitelky zpravodajství. Ta totiž nejen byla sympatizantkou ODS, ale půl roku dokonce fungovala i jako placená poradkyně Václava Klause.³²

Občanskou demokracii také viděli jako svého hlavního nepřítele samotní protestující zaměstnanci České televize. Například tehdejší hlasatelka zpravodajství Marcela Augustová k tomu říká: „Bylo dobré, že v podstatě ta ODSka byla tak

³⁰ To by také vysvětlovalo, proč oba publicisté, kteří Janu Dědečkovou kritizovali, najednou názor na její jednání prudce změnili.

³¹ Na protest proti řediteli brněnského studia vznikla v říjnu 2000 protestní iniciativa brněnských osobností „Brno na přelomu století“. Je důležité, že většina členů této iniciativy poté přešla do protestů také proti volbě Jiřího Hodače. (Císařová, 2003, str. 167)

³² V kontextu dnešní doby se jeví přinejmenším diskutabilní, že Jana Bobošíková o sobě samé mohla někdy tvrdit, že je nezaujatá profesionální novinářka.

striktní, jak byla, protože byl vlastně definovanej nepřítel,...nebo protivník spíš,...ne nepřítel to je jako na bitevním poli“ (Císařová, 2003, str. 177)

Celý kruh podezření vedoucí k ODS uzavírala Jana Dědečková tím, jak hlasitě obhajovala nejen volbu Jiřího Hodače, ale právě i Janu Bobošíkovou, která podle ní byla velkou profesionálkou. Dalšímu vývoji situaci uvnitř České televize se v rámci této práce autor již věnovat nebude. Mým cílem je totiž nahlížet na krizi v České televizi v širším kontextu a detaily jejího průběhu není tedy možné z prostorových důvodů rozebírat.

V poslední části se zaměřím hlavně na reakce politických stran a občanské společnosti, abych tak dokázal provázanost mezi situací na politické scéně a stavem politické kultury se samotnou eskalací krize v České televizi.

3.5 Krize v České televizi jako celospolečenský problém

Pro zhodnocení a analýzu posledního období, kdy televizní krize vrcholila, je nutné se zabývat nejen činy konkrétních politických stran, ale také obecnou situací ve společnosti – během prvních dvou let fungování Opoziční smlouvy se mezi velkou částí občanů hromadila frustrace a existovalo mnoho lidí nespokojených se stávající situací. Kvůli trvání Opoziční smlouvy ovšem neměli žádnou naději na změnu. (Kopeček, 2015) Novinář Jindřich Šídlo hovoří o „utužené a zvláštní atmosféře nehybnosti a politické arogance.“ (Rozhovor autora s Jindřichem Šídlem)

Ke společenské mobilizaci vedlo během televizní krize dle dostupných prostudovaných materiálů mnoho faktorů. Jednak byly již v listopadu do dění v České televizi zataženy osobnosti uměleckého i veřejného života, když generální ředitel ČT Dušan Chmelíček vytvořil již zmiňovaný tzv. Poradní sbor generálního ředitele ČT. Tento sbor poradců měl posílit zpětnou vazbu České televize na veřejnost a sledovat programové směřování ČT. (Kolektiv, 2003)

Dušan Chmelíček také na konci listopadu uspořádal v pražském Kongresovém centru konferenci Česká televize - věc veřejná, která měla poskytnout platformu k široké odborné diskuzi. Jak se později ukázalo, začalo zde jakési

formování pozdější opozice vůči krokům Rady ČT³³. Je příznačné, že stejného pojmenování, tedy Česká televize věc - veřejná pak dostalo i občanské sdružení angažované v televizní krizi. (Císařová, 2003), (Kolektiv, 2003)

Dalším faktorem, který usnadnil rychlé mobilizování společnosti, byla skutečnost, že kontakty mezi lidmi, kteří stáli v popředí občanských protestů proti rozhodnutí Rady ČT a proti údajné snaze ovládnout Českou televizi, existovaly už z doby iniciativ Impuls 99, Děkujeme, odejděte! a kauzy Drahoš v brněnském studiu ČT.

Když se po volbě Jiřího Hodače vzbouřila Redakce zpravodajství (Jiřího Hodače si její členové pamatovali jako nekompetentního manažera), připojily se k protestujícím zaměstnancům zpravodajství ČT také brzy další profesní a umělecké skupiny, například Česká filmová a televizní akademie Petra Vachlera. Vznikla tak širší iniciativa Česká televize – věc veřejná.

Požadavky protestujících skupin byly nastaveny následovně - je třeba odvolat stávající Radu ČT a zamezit opětovné politizaci této instituce. Dále pak zvolit nového generálního ředitele ČT a připravit nový zákon, který by upravoval veškeré výše uvedené skutečnosti. Na pozadí všech protestů se také nesly apely na zrušení Opoziční smlouvy nebo výzvy odstoupení Miloše Zemana a Václava Klause. (Čálek & Špaček, 2004), (Kolektiv, 2003)

Poslanecká sněmovna, vláda České republiky a všechny strany napříč politickým spektrem tak stály před problémem eskalujícího celospolečenského napětí. Nefunkčnost vysílání České televize, která vysílala od konce prosince dvojí zpravodajskou relaci, a následné opakované vypínání celého vysílání ze strany Jiřího Hodače ovlivňovalo takřka všechny domácnosti napříč republikou. (Císařová, 2003) Hned den po zvolení Jiřího Hodače na post generálního ředitele, tedy ještě před samotnou eskalací krize, vidělo podle bleskového průzkumu agentury Median 79% respondentů jako příčinu krize snahu politiků ovlivňovat televizi. (Kolektiv, 2003) Jednání politiků v době eskalace krize se bude věnovat poslední část textu této práce.

³³ Odvolání Dušana Chmelíčka, jmenování Jiřího Hodače atd.

3.6 Jak s krizí naložit?

Z předešlého textu vyplývá, že se z institucionální krize v České televizi stalo během prosince 2000 politikum. Kvůli eskalaci celého problému bylo jasné, že řešení krize nebude možné nalézt uvnitř České televize, ale jedině v Poslanecké sněmovně. K zákonodárcům proto také mířily výzvy všech stran konfliktu. Ať už šlo o iniciativu Česká televize - věc veřejná, která požadovala odvolání televizní rady a přijetí nového zákona o veřejnoprávním médiu, nebo o Radu ČT, která u poslanců hledala oporu pro ze svého pohledu legální volbu nového generálního ředitele Jiřího Hodače. (Císařová, 2003) (Kolektiv, 2003)

Jak již bylo zmíněno, vedlo odvolání generálního ředitele Dušana Chmelíčka k nespokojenosti zaměstnanců ČT i různých dalších občanských uskupení. (Císařová, 2003), (Kopeček, 2015), (Čálek & Špaček, 2004) Těto společenské energie využili zástupci Čtyřkoalice, kteří se přidali jednoznačně na stranu protestujících. Podařilo se jim společně s nimi vyvolat největší protesty od listopadové revoluce v roce 1989. Postup Rady ČT byl společností většinově interpretován jako útok na svobodu slova a jako snaha o ovládnutí televize stranami Opoziční smlouvy. (Balík, 2006), (Kopeček, 2015), (Tabery, 2008)

Občanská demokratická strana se jednoznačně postavila za nové vedení České televize a volbu Jiřího Hodače považovala za legální a platnou. ODS se tak jevila pro vzbouřené zaměstnance televize i protestující občany jako jasný nepřítel. Tyto spekulace podpořil v očích veřejnosti předseda ODS Václav Klaus, když nabídl 21. prosince 2000 své řešení krize. „Ukazuje se, že hybrid zvaný veřejnoprávní instituce nefunguje, že se nejedná ani o instituci státní, ani o instituci soukromou. Vlastník, majitel, akcionář v tomto případě neexistuje, respektive neumí prosadit své zájmy. Proto je čas zahájit přípravu privatizace této instituce,“ řekl Klaus. (Císařová, 2003, str. 215)

Hlasy o tom, že by se ČT měla privatizovat, se ozývaly v Poslanecké sněmovně už od místopředsedy ODS Ivana Langera, ale všeobecné pozornosti se dostalo právě až názoru Václava Klause. (Kopeček, 2015), (Tabery, 2008), (Kolektiv, 2003)

Po tomto výroku okamžitě následovala všeobecná politická debata o tom, že Klaus tímto výrokiem v podstatě prozradil, že právě o privatizaci ČT usiluje určitá skupina lidí, která uměle vyvrcholení krize v ČT vyvolala. To si například myslel i mluvčí iniciativy ČT - věc veřejná Břetislav Rychlík: „Cílem bylo zprivatizovat jeden kanál, nabídnout ho asi panu Lauderovi jako odškodné za televizi Nova a zlikvidovat sílu v dualitě.“ (Císařová, 2003, str. 216)

Tento výrok ovšem ostře kontrastuje si informacemi, které získal politolog Lubomír Kopeček při rozhovoru s bývalým členem vedení ODS Miroslavem Mackem. Podle jeho slov prý samotnou ODS rozsah krize naprosto šokoval a Václav Klaus měl podle jeho svědectví na vedení strany na Ivana Langra pokřikovat, co to spustil. (Kopeček, 2015) Novinář Jindřich Šídlo zase uvedl, že v té době také kolovala informace o telefonátu mezi Václavem Klausem a Ivanem Langerem, ve kterém Klaus svého místopředsedu varoval, že volba generálního ředitele radou „za A nesmí trvat pět minut a že B to nesmí být Hodač.“ Tato svědectví tedy popírají, že šlo o rozsáhlý plán ODS.

Zmíněná tvrzení jsou v rovině dohadů a spekulací, jasné ale bylo stanovisko politického grémia ODS z 29. prosince 2000, kde se mimo jiné píše, že spor uvnitř ČT není: „...bojem za svobodu slova ani bojem za nezávislost této instituce. Je to spor, zda respektujeme principy parlamentní demokracie a právního státu, zda respektujeme demokratickou volbu a zastupitelský mandát v ní vzniklý, zda respektujeme zákony této země, i když o jejich dokonalosti nemusíme být přesvědčeni.“ (Balík, 2006, str. 57) ODS považovala postup politiků³⁴ zasahujících do dění v ČT za snahu zneužít spory mezi zaměstnanci a jejich vedením k destabilizaci společnosti a k posílení svého vlastního politického vlivu - stejně tak kritizovali občanští demokraté i konání prezidenta republiky. (Balík, 2006)

Nelze nyní dokázat, která z těch variant je pravdivá, ovšem jisté je, že občanští demokraté nepochopili momentální náladu ve společnosti a svým jednoznačně negativním postojem vůči protestujícím celý problém dále jen eskalovali. Tento postup se nakonec pro stranu ukázal jako chybný, protože Klausovi občanští demokraté se v očích veřejnosti změnili během krize

³⁴ Především členů Čtyřkoalice. (Balík, 2006)

ve „veřejného zlosyna“, který se snažil „ukrást televizi“. (Čálek & Špaček, 2004), (Císařová, 2003)

V sociální demokracii byla situace odlišná. Zatímco Miloš Zeman se ve svých postojích od Václava Klause příliš nelišil a kritizoval za vyjadřování podpory vzbouřencům i prezidenta republiky Václava Havla, objevilo se zde i liberálnější křídlo členů sociální demokracie. Například Petra Buzková přišla podpořit vzbouřené zaměstnance přímo na Kavčí hory, další sociální demokraté se pokoušeli aktivně hledat řešení celé krize. Ministr kultury Pavel Dostál například jednal s televizními odboráři bezprostředně po Hodačově volbě a z jeho veřejných vyjádření nebyl pochyb o jeho postoji: „V současné době je v televizi v krizi hlavně kvůli členům rady, kvůli odvolání ředitele a kvůli jakémusi tajemnému jednání rady.“ (Kopeček, 2015) Nejvýraznějším představitelem tohoto křídla v ČSSD byl ovšem místopředseda sociální demokracie a vicepremiér Vladimír Špidla. Podle svých slov celou krizi vnímal jako sociální problém. V politickém prostředí existovala silná tendence potlačit televizní krizi násilím. Pro něj však byl problém postaven tak, že zde existuje odborový protest a že je nemyslitelné, aby sociálně demokratická vláda došla k tomu, že by násilně potlačila vzbouřené odboráře. (Kohout, 2013)

Špidla společně s druhým vicepremiérem Pavlem Rychetským také 27. prosince jednal v České televizi s revoltujícími redaktory. (Kopeček, 2015) Nejvýrazněji se však zapsalo Špidlovo veřejné vystoupení na demonstraci, kterou svolala iniciativa Česká televize – věc veřejná 3. ledna 2001 na Václavské náměstí. Vladimír Špidla zde vystoupil s projevem, jehož klíčové motto znělo: Vláda právě schválila zákon o ČT, který „silou zákona ukončí činnost dosavadní rady, povede ke zvolení rady nové a výslovně zakazuje politickou nominaci.“ (Čálek & Špaček, 2004)

Jako svého spojence vnímali Vladimíra Špidlu i vrcholní představitele protestní iniciativy. Václav Marhoul s Janem Krausem o něm hovořili i jako o budoucím premiérovi České republiky. (Čálek & Špaček, 2004)

Liberální křídlo v sociální demokracii také stálo u dohody se Čtyřkoalicí, která spolu s ČSSD odhlasovala před nesouhlas ODS a KSČM parlamentní výzvu k odstoupení Jiřího Hodače z postu generálního ředitele ČT. Je třeba poznamenat,

že tehdejší poslanecké kluby projevovaly mnohem větší hlasovací kázeň, než je tomu nyní, a pozice předsedů těchto klubů byla mnohem silnější. (Kopeček, 2015)(Rozhovor autora s Petrem Holubem)

Jak se ale ukázalo u dalšího hlasování 12. a 13. ledna 2001, kdy šlo o nový zákon o České televizi, nebyla sociální demokracie připravena na úplné odstoupení od spolupráce s ODS, a tedy ani od Opoziční smlouvy. Tento návrh Poslaneckou sněmovnou ve zkráceném legislativním řízení smluvněopoziční poslanci protlačili navzdory protestům Čtyřkoalice, že jde o zákon špatný a problém nominací do Rady ČT ve své podstatě neřeší.³⁵

„Návrh totiž zvyšuje pravomoci rady vůči České televizi a stejně tak zvyšuje i pravomoci Poslanecké sněmovny vůči radě. Se zvyšováním těchto pravomocí se přirozeně zvyšuje i riziko politického ovlivňování veřejnoprávních médií,“ vyjádřila se například Vlasta Parkanová (tehdy nestraník za KDU-ČSL). Asi nejproblematictější pak byla podle Jana Jiráka³⁶ možnost radního odvolat, pokud narušil „závažným způsobem důstojnost funkce člena rady“, což podle Jiráka devalvovalo radní na úroveň politických „kašpárků“, kteří mohou být odvoláni, kdykoliv se pro to poslanci rozhodnou. (Císařová, 2003) Jako špatnou pak novelu hodnotí i bývalý generální ředitel České televize Ivo Mathé. (Čálek & Špaček, 2004)

K samotnému závěru celé krize ještě je třeba dodat, že při jejím řešení sehrál důležitou roli role Senátu, na jehož půdě se konalo první veřejné slyšení právě na téma televizní krize. Vystoupili zde zaměstnanci ČT, mediální manažeři, odborníci i členové rad. Aktéři sporu spolu tedy konečně začali komunikovat. (Císařová, 2003) Samotný výzkum politického kontextu, ve kterém se televizní krize odehrála a v němž došlo i k její eskalaci, v této fázi ukončím. Pro potřeby této práce není nutné se dalším vývojem uvnitř veřejnoprávního média zabývat ani podrobně popisovat, jak byla krize vyřešena. Mým cílem bylo nashromáždit dostatečné množství kauzálního pozorování, abych potvrdil příčinné souvislosti mezi politickou situací a eskalací televizní krize - ke zhodnocení tohoto kauzálního pozorování a mé prvotní hypotézy dojde v závěru této práce.

³⁵ Stenografický zápis z jednání 31:schůze PSP ČR z 12. a 13. ledna 2001

³⁶ Bývalý předseda Rady ČT a mediální teoretik.

4. Závěr

Cílem této práce bylo odpovědět na výzkumnou otázku: Proč vyvrcholila krize v České televizi právě během období Opoziční smlouvy?

Hlavní hypotéza, na jejímž základě se nyní budu snažit představit výsledný kauzální mechanismus a uspokojivé vysvětlení celé kauzy, byla na začátku mé práce sestavena takto:

Předpokládám, že politická situace, vytvořená Opoziční smlouvou, a její aktéři zapříčinili eskalaci krize v České televizi a že mezi těmito dvěma jevy lze načrtnout příčinnou souvislost - kauzální mechanismus.

Během svého výzkumu jsem analyzoval vliv politického prostředí Opoziční smlouvy na situaci v České televizi a podíl konání českých politiků na samotnou eskalaci institucionální krize ve veřejnoprávním médiu. Zohledněna byla také celková nálada v české společnosti a nespokojenost občanů s Opoziční smlouvou, která se odrážela v protestních akcích proti jejím představitelům. Zabýval jsem se proto podrobně dobovým kontextem, dále pak situací v samotné České televizi, na politické scéně a v české společnosti.

V rámci popisu situace v České televizi jsem se zaměřil na demonstraci faktu, že institucionální krize ve veřejnoprávním médiu byla přítomná už od nezvolení Iva Mathé do funkce generálního ředitele ČT. Tato krize eskalovala v prosinci roku 2000 a má práce se zaměřila na to dokázat, že mezi touto eskalací a politickým prostředím a situací byla příčinná souvislost – kauzální mechanismus.

Výsledná příčinná souvislost (kauzální mechanismus), kterou je možné po nashromáždění dostatečného množství kauzálního pozorování v závěru mé práce vytvořit, je pak kombinací složitého množství faktorů, které je možné propojit právě a jen díky kontextovým znalostem, jež jsem během své analýzy daného fenoménu získal.

Komplikovanost a složitost celého jevu mě nakonec během mého výzkumu vedly k zúžení předem daného záběru. Způsob, jakým politické prostředí a jeho aktéři ovlivňovali a ovlivňují situaci v České televizi, je totiž natolik složitý, že v rámci této práce nebylo možné zmapovat a analyzovat všechny jeho linie a aktéry. Při konečném hodnocení mé hypotézy se tedy budu věnovat pouze liniím

kauzálního pozorování, ze kterých se mi podařilo díky kontextovým znalostem vytvořit evidenci, jež přispěje k vytvoření výsledného kauzálního mechanismu - příčinné souvislosti.

V rámci mého výzkumu Nebylo možné sledovat a dostatečně prokázat například působení vlivových skupin komerčních stanic a jejich vliv na jednání politiků vůči České televizi. I přesto, že byla v první kapitole část textu věnována situace v televizi Nova a jejímu propojení s ODS, do výsledného kauzálního mechanismu nebude tato linie kauzálního pozorování použita.

Nyní se tedy dostanu k těm částem kauzálního mechanismu, které prokázat lze. Jsou totiž podloženy kauzálním pozorováním, které díky kontextovým znalostem mohu považovat za průkaznou evidenci.

Podařilo se mi z několika zdrojů potvrdit, že politické strany Opoziční smlouvy ovlivnily a zapříčinily eskalaci televizní krize hned několika způsoby. Jednak šlo o sporné odvolání Rady ČT pod vedením Jana Jiráka, na jejíž místo byli dosazeni opozičně-smluvními poslanci nekompetentní osoby, které již probíhající institucionální krizi v České televizi svým konáním pouze zhoršovaly.

S odstupem času již nelze s takovou jistotou prokázat jasný motiv této nové volby a výběr jednotlivých členů Rady, ovšem z nashromážděného kauzálního pozorování vyplývá, že si političtí představitelé byli vědomi, že noví členové Rady budou jejich politickým hlasům naslouchat. Nesporně se to pak ukázalo u radní Jany Dědečkové, která ač nejprve tvrdila, že jednala zcela nezávisle, byla pod vlivem nejen politiků, ale i bývalého zaměstnance České televize a budoucího sporného generálního ředitele Jiřího Hodače.

Možnost volit Radu České televize patřila k těm systémovým opatřením, která měla zajistit kontrolu občanů nad činností generálního ředitele a celé České televize díky tomu, že do této Rady zvolí Poslanecká sněmovna kompetentní a uznávané osobnosti. Díky fungování Opoziční smlouvy a faktické neexistenci opozice si ale dvě největší strany tehdejší politické scény navolily do tohoto kontrolního orgánu osoby, které svým jednáním eskalaci institucionální krizi v České televizi pouze podporovaly.

První prokázaným faktorem, který podporuje mou hypotézu, je tedy volba nekompetentní Rady České televize Poslaneckou sněmovnou ovládanou stranami Opoziční smlouvy.

Na základně získaného kauzálního pozorování a po analýze dobového kontextu je nesporné, že nálada ve společnosti, která vedla k masivním protestům během eskalace televizní krize, byla zapříčiněna vlivem Opoziční smlouvy jako nestandardního systémového prvku pluralitní demokracie. Podrobněji jsem se tomuto faktoru věnoval v první kapitole mého textu. Je také nutné zohlednit, že oba předsedové stran Opoziční smlouvou spojených, tedy Miloš Zemana a Václav Klaus, se proti veřejnoprávnímu médiu často vymezovali. Zvláště Václav Klaus a jeho strana ODS pak u občanů vyvolali dojem, že chtějí veřejnoprávní Českou televizi ovládnout. Stejný názor podle dostupné evidence panoval také u zástupců občanských iniciativ protestujících proti rozhodnutí politiky volené Rady ČT.

Je tedy prokazatelné, že bez napjaté atmosféry, kterou politici smluvně-opozičních stran a samotná Opoziční smlouva vytvářeli, by změna generálního ředitele České televize nikdy nevyvolala tak velké občanské nepokoje v návaznosti na protesty redaktorů a zaměstnanců ČT.

Nepodařilo se mi zjistit a prokázat, jaké motivace politickou reprezentaci k popsanému chování vedly. Vliv celkové politické situace na eskalaci krize v České televizi se však ukazuje jasně.

Výsledný kauzální mechanismus je tady tvořen jednak neuváženými systémovými kroky politické reprezentace při volbě členů do Rady České televize. Dále pak celkovým naladěním společnosti, která měla z velké části k Opoziční smlouvě a jejím čelným představitelům Václavu Klausovi a Miloši Zemanovi negativní vztah, což potvrzuje jednak úspěch akce Děkujeme, odejděte!, jednak následná aktivizace občanů při eskalaci krize.

Politici představitelé tento faktor při svém konání a ovlivňování situace uvnitř veřejnoprávního média podcenili. Spustili tak dominový efekt, který už nebylo možné zastavit. Výše zmiňovaná hypotéza je tedy platná. Popsaný kauzální mechanismus pak považuji za dostatečné vysvětlení skutečnosti, proč došlo k eskalaci krize v České televizi právě v období Opoziční smlouvy. Toto jsou tedy závěry mé práce.

Autor si v mnoha ohledech uvědomuje limity svého textu. Z nedostatku času a prostoru nebylo možné se věnovat všem aspektům provázanosti politické prostředí a České televizi. Musela být opomenuta například role zákulisních lobbistů komerčních stanic a jejich vliv na tvorbu legislativy a rozhodování politiků. Ze stejného důvodu nebylo také možné analyzovat veškeré detaily spojené s daným obdobím – například osobní motivaci a všechna rozhodnutí jednotlivých politiků. Proto se autor zaměřil na ty z jeho pohledu nejpodstatnější. Z časových důvodů také nebyl pořízen přepis rozhovorů s novináři a publicisty Jindřichem Šídlem a Petrem Holubem.

Limitující také zůstává fakt, že jsem musel pracovat z velké části se sekundárními zdroji. Jakákoliv práce na podobné kontroverzní téma bude také vždy zatížena subjektivním pohledem autora na věc, snažil jsem se tedy pohlížet na téma co nejvíce komplexně a vyvarovat se předsudků například vůči jednotlivým politickým činitelům.

Na úplný závěr je třeba říci, že členové Rady České televize jsou stále de facto voleni na základě stranického klíče, je tedy více než pravděpodobné, že pokud by na politické scéně vznikla podobně nestandardní situace, jakou byla Opoziční smlouva - bude se v této práci popsaná kauzalita opakovat.

5. Seznam použité literatury

Primární zdroje:

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR (Období 1998 - 2002)

- Usnesení
- Stenografické zápisy z jednání Poslanecké sněmovny
- <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/index.htm>

Stálá komise pro sdělovací prostředky (Období 1998 – 2002)

- Členové
- Zápisy z jednání
- Usnesení
- <http://www.psp.cz/sqw/fsnem.sqw?f1=5&f2=3&l=cz&id=65&O=3>

Rada České televize

- Členové
- Zprávy z jednání
- Výroční zprávy
- Dokumenty

Hlubkové rozhovor s aktéry krize³⁷:

- Augustová Marcela
- Dědečková Jana

³⁷ (Císařová, 2003)

- Grygar Jiří
- Jirák Jan
- Rychlík Břetislav
- Ruml Jan

Zákony

- *Zákon o české televizi č.483/1991 Sb.*
- *Zákon ze dne 23. ledna 2001, kterým se mění zákon č.483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů, a o změně některých dalších zákonů č.39/2001*

Sekundární zdroje:

BALÍK, Stanislav a kol. *Občanská demokratická strana a česká politika*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. ISBN 80-7325-079-9

BEACH, Daymond, PEDERSEN, B. Rasmus. *Process-Tracing Methods: Foundation and Guidelines*, Michigan: University of Michigan Press, 2013. ISBN 978-0-472-07189-0

CÍSAŘOVÁ, Lenka. *Kořeny krize v České televizi*, Brno, 2003. Diplomová práce.

ČULÍK, Jan, PECINA, Tomáš. *V hlavních zprávách televize*. Praha: ISV nakladatelství – Britské listy, 2001, ISBN 80-85866-78-1

HENRETTY, Chriss. *The Political Independence of Public Service Broadcasters*, Florence, 2009. Disertační práce

HVÍŽDALA, Karel. *Moc a nemoc médií*, Dokořán, 2003. ISBN 80-86569-30-6

KLÍMA, Michal. Skrytá tichá velká koalice. *Politologický časopis*. 1999, **2**, 170-182. bez ISSN.

KOLEKTIV. (Prvních) 10 let České televize. Praha: Česká televize, 2003. ISBN 80-85005-37-9

KOPEČEK, Lubomír. *Éra nevinnosti*, Praha: Barrister & Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-98-5

KOPEČEK, Lubomír. *Deformace demokracie?*, Praha: Barrister & Principal, 2015. ISBN 978-80-7485-031-8

NOVÁK, Miroslav et al. *Úvod do studia politiky*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7419-052

PEHE, Jiří. *Klaus Portrét politika ve dvaceti obrazech*, Praha: Prostor, 2010. ISBN 978-80-7260-240-7

TABERY, Erik. *Vládeme, nerušit*. Praha: Respekt publishing a.s., 2008. ISBN 978-80-903766-3-2

Bezesné noci, 2004 (dokumentární film). Režie David ČÁLEK, Radim ŠPAČEK. Česko

Expremiéři (Vladimír Špidla), 2013 (dokumentární film). Režie Martin KOHOUT. Česko

Vládeme, nerušit, 2007 (dokumentární film). Režie Tomáš KUDRNA. Česko

Rozhovor autora s Petrem HOLUBEM, novinář, 20.3 Praha

Rozhovor autora s Jindřichem ŠÍDLEM, novinář, 25.3 Praha